

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Beno Aldausko,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

Akcininkų pareigos valdant bendroves: lyginamieji teisiniai aspektai

Vadovas: lekt. Gintautas Bartkus
Recenzentas: lekt. dr. Paulius Miliauskas

Vilnius

2017

TURINYS

1. ĮVADAS	2
2. AKCININKŲ PAREIGŲ VALDANT BENDROVES SAMPRATA IR RAIDA.	6
2.1 Akcininkų pareigų valdant bendrovės samprata.	6
2.1.1 Akcininko samprata.	6
2.1.2 Teisinės pareigos samprata.	7
2.1.3 Bendrovės valdymo samprata.	8
2.2 Akcininkų pareigų valdant bendrovės raida.	17
3. AKCININKŲ PAREIGOS VALDANT BENDROVES.....	21
3.1 Bendrosios akcininkų pareigos valdant bendrovės.	21
3.1.1 Akcininkų lojalumo pareiga.	21
3.1.2 Akcininkų pareiga elgtis sąžiningai ir protingai.	25
3.2 Akcininkų pareiga rinkti bendrovės valdymo organus.	30
3.3 Akcininko pareiga pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo bendrovei.	32
3.3.1 Akcininko pareiga pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo bendrovei Lietuvoje.	32
3.3.2 Akcininko pareiga pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo bendrovei užsienio valstybių teisinėse sistemose.	39
4. IŠVADOS	44
5. LITERATŪROS SĄRAŠAS	45
6. SANTRAUKA.....	51
7. SUMMARY.....	52

1. ĮVADAS

Darbo temos aktualumas. Sėkmingos ir pelningos ekonominės santvarkos sudėtinės dalys yra įvairialypės ir priklauso nuo valstybinės santvarkos, valstybės istorinio formavimosi, taip ir valstybių ar atskirų regionų geografinės padėties. Tačiau nepaneigtina, kad aukšti prekių, darbuotojų ir paslaugų judėjimo rodikliai priklauso ir nuo teisinio bendrovių veiklos reguliavimo atskirose valstybėse ar jų sandraugose. Efektyvi pelno siekiančių juridinių asmenų veikla yra pelnas ne tik pačiai bendrovei bet ir valstybei ar atskiram regionui. Dėl šios priežasties yra būtinas harmoningas ir efektyvus teisinis reguliavimas, siekiant maksimalizuoti bendrovės valdymą ir paskirstyti pareigų našą tarp skirtingų bendrovės organų. Dažniausiai bendrovių veiklą reguliuojančių teisės aktų paskirtis yra nustatyti bendrovių valdymo struktūrą, taip pat bendrovės įsteigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą ir likvidavimą. Siekiant efektyvinti bendrovės veiklą ir ją harmonizuoti, kiekvienam bendrovės organui yra suteikiamos teisės ir nustatomos pareigos.

Siekiant kuo tiksliau ir konkrečiau išsiaiškinti akcininkams tenkančias pareigas bendrovių valdyme yra svarbu apsibrėžti bendrovės valdymo sampratą. Šiai dienai teisinėje sistemoje aiškios sampratos nėra. Akcinių bendrovių įstatymo bendrovės valdymas, kaip tokia sąvoka, pasirodo epizodiškai, neaiškiai ir neparodo šios sąvokos svarbos bendrovių teisei. Vieni iš pirmųjų bandymų apibrėžti bendrovės valdymo sampratą gali būti matomi Europos bendrovių modeliniame teisės akte, tačiau reikia pripažinti, kad teisės moksle nėra vieningos bendrovės valdymo sampratos ir išaiškinimo. Todėl šiame darbe daug dėmesio yra skiriama šiai teisinei, o kartu ir ekonominei problemai, siekiant įvardinti esmines akcininkų pareigas bendrovės valdyme.

Bendrovės veiklos sistemoje akcininkai užima neaktyvią, bet svarbią rolę. Akcininkai yra įmonės kapitalo davėjai, kurie turi išimtinę teisę balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir šitaip prisidėti prie bendrovės valdymo. Akcinių bendrovių įstatyme reglamentuojamos akcininkų teisės parodo jų išskirtinumą visame bendrovės valdymo kontekste, tačiau įstatymais suteikiamos išimtinės teisės kartu įpareigoja laikytis ir atitinkamų pareigų. Akcininkas neprivalo laikytis fiduciarinių pareigų santykiuose su akcininkais ar bendrove, bet atitinkamos protingumo, sąžiningumo ar net tam tikrais atvejais ir lojalumo pareigos egzistuoja. Šios bendrosios akcininkų pareigos yra nagrinėjamos šiame rašto darbe, įvardinant pareigų turinį bendrovės akcininkų atžvilgiu.

Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas ir teismų praktika nurodo, kad visuotinis akcininkų susirinkimas nėra bendrovės valdymo organas, kadangi neatlieka juridinio asmens atstovavimo funkcijų ar kasdienių bendrovės valdymo procesų. Analizuojant visuotinio akcininkų susirinkimo, kaip bendrovės organo, kompetencijas, matoma, kad šis organas turi išimtines kompetencijas ir teises likviduoti juridinį asmenį, jį reorganizuoti ir priimti kitus esminius su bendrovės veikla susijusius sprendimus. Dėl šios priežasties yra aktualu įvardinti ir konkrečias akcininko ar visuotinio akcininkų susirinkimo pareigas, kurios strategiškai svarbios bendrovės valdyme.

Darbo tikslas. Šiame darbe siekiama apžvelgti ir išanalizuoti bendrovės valdymo sampratos sudedamąsias dalis, įvardinti bendrovės valdymo sampratą, „išgryninti“ akcininkų pareigas bendrovės valdymo procese ir jas įvardinti lyginant su kitų bendrovės valdymo organų pareigomis ar kitų valstybių akcininkų pareigų turiniu.

Darbo uždaviniai. Šiame rašto darbe siekiama apibrėžti akcininkų pareigų valdant bendrovės sampratą, to pasekoje apibrėžiant bendrovės valdymo sampratą bendrąja prasme, lyginant šią sąvoką su kitų valstybių teisinėmis sistemomis, aptarti akcininkų pareigų valdant bendrovės raidą, įvardinti bendrąsias akcininkų pareigas bendrovės valdyme – sąžiningumą ir protingumą, aptarti akcininkų lojalumo pareigos problematiką ir palyginti bendrųjų akcininkų pareigų ir bendrovės valdymo organų bendrųjų pareigų turinį. Taip pat aptarti akcininkų pareigą skirti ar rinkti bendrovės valdymo organus, išnagrinėti akcininkų pareigą inicijuoti bendrovės bankroto procesą, lyginant šią pareigą su bendrovės vadovo pareiga inicijuoti bankroto procedūrą esant įmonės nemokumui ir palyginti šią akcininkų pareigą su kitų valstybių nemokumo ar bankroto teise.

Darbo objektas. Objektas yra suprantamas kaip akcininkų pareigų pasireiškimas bendrovės valdyme. Įvardinant tikslią ir rašto darbui aktualią bendrovės valdymo sampratą yra parenkamos akcininkų pareigos, kurios savo esme yra aktualiausios ir svarbiausios pačiai bendrovei ir jos valdymui. Akcininkų pareiga paskirti ar išrinkti bendrovės valdymo organus yra svarbi tuo, kad nuo visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo ir balsavimo priklauso, kaip bus įgyvendinama bendrovės strategija, kaip bendrovė bus atstovaujama santykiuose su trečiaisiais asmenimis ir ar bendrovė bus pelninga. Todėl neginčytina, kad visuotinio akcininkų susirinkimo pareiga rinkti bendrovės valdymo organus yra viena iš svarbiausių akcininkų pareigų, kuri susijusi su bendrovės valdymu. Kita bendrovės valdymui aktuali akcininkų pareiga yra inicijuoti bankroto procesą esant įmonės nemokumui. Ši pareiga taip pat aktuali nagrinėjamai temai, kadangi nuo šios akcininkų pareigos priklauso ar įmonė bus likviduota ar ne. Žinoma, pareigą pateikti pareiškimą dėl

bankroto bylos iškėlimo turi bendrovės valdymo organas, tačiau šios pareigos suteikimas akcininkams leidžia greičiau reaguoti į įmonės nemokumo būseną ir šitaip potencialiai sumažinti bendrovės įsiskolinimus ir apsaugoti įmonės kreditorių interesus. Bendrųjų akcininkų pareigų pobūdis yra nagrinėjamas atsižvelgiant į kiekvieną iš anksčiau nagrinėjamų pareigų, siekiant įvardinti akcininkų sąžiningumo ir protingumo pareigų turinį, taip pat diskutuojant ar akcininkai turi turėti lojalumo pareigą bendrovei ir ar ji turi atitikti bendrovės valdymo organų lojalumo pareigos akcininkams turinį.

Tyrimo metodai. Šiame rašto darbe pagrindė buvo naudojamas sisteminis ir lyginamasis teisės aiškinimo metodai. Sisteminis metodas yra naudingas aiškinant skirtingas Civilinio kodekso ir Akcinių bendrovių įstatymo normas, prieš šio išaiškinimo pridėdant ir Lietuvos teismų praktiką. Siekis surasti tinkamų argumentų ar tinkamai išanalizuoti konkrečią mintį sąlygojo sisteminį anksčiau paminėtų teisės aktų aiškinimą. Lyginamasis teisės aiškinimo metodas yra skirtas turiningiau atskleisti bendrovės valdymo sampratą, atskiras akcininkų pareigas, lyginant jas ne tik su užsienio valstybių teisinėmis sistemomis ir akcininkų pareigomis jose, bet ir lyginant akcininkų pareigas su bendrovės valdymo organų narių pareigomis. Siekiant detaliau išnagrinėti akcininkų pareigų valdant bendrovės raidą buvo naudojamas istorinis teisės aktų aiškinimo metodas.

Darbo originalumas. Magistro darbų, susijusių su akcininkų pareigomis valdant bendrovės praktiškai nėra. 2007 metais buvo parengtas magistro darbas tema „Akcininkų pareigos“, kuriame nebuvo įvardintos akcininkų pareigos valdant bendrovės. Aktualiasia informacija, pateiktame minimame rašto darbe yra apie bendrąsias akcininkų rūpestingumo ir sąžiningumo pareigas, kurias jie turi vykdyti atlikdami kitus įstatymais numatytus veiksmus. Aktualiausias rašto darbas, susijęs su bendrovės valdymu yra Gintarės Jakuntavičiūtės daktaro disertacija apie juridinio asmens valdymo organų narių civilinę atsakomybę, tačiau pati bendrovės valdymo samprata yra aptariama epizodiškai ir vartojama daugiau ekonominiame, nei teisiniame kontekste.

Taip pat darbe naudojamos palyginti naujos Europos bendrovių modelinio teisės akto parengiamojo dokumento nuostatos, kuriose galima rasti tiek bendrovės valdymo sampratą, tiek ir įžvelgti tam tikras nuostatas dėl visuotinio akcininkų susirinkimo pareigos rinkti bendrovės valdymo organų narius ar inicijuoti bankroto procesą bendrovei.

Todėl galima teigti, kad šis rašto darbas yra aktualus, kadangi jis sistemiškai nagrinėja akcininkų pareigas, kurios susijusios su bendrovės valdymu, taip pat šias pareigas

lygina su aktualiomis užsienios valstybių teisinės sistemos nuostatomis, teismų praktika ir teisės mokslo doktrina.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe buvo analizuojami Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas ir Lietuvos Respublikos akcininkų bendrovių įstatymas, užsienio valstybių teisės aktai, kurių paskirtis yra reguliuoti bendrovių teisės veiklą. Taip pat analizuojami OECD bendrovių valdysenos principai, Europos bendrovių modelinio teisės akto parengiamasis darbas, Lietuvos Respublikos teismų praktika, užsienio teisės mokslininkų straipsniai periodiniuose leidiniuose ir užsienio valstybių bei Lietuvos Respublikos institucijų *travaux preparatoires*, susijusius su bendrovės valdymo ar akcininkų pareigų teisiniais reguliavimais.

2. AKCININKŲ PAREIGŲ VALDANT BENDROVĖS SAMPRATA IR RAIDA.

2.1 Akcininkų pareigų valdant bendrovės samprata.

Siekiant išsamiai ir objektyviai įvertinti akcininkų pareigų valdant bendrovės sampratą, yra būtina išsiaiškinti ir apibrėžti, kokią esmę „koduoja“ kiekvienas iš šioje sąvokoje esančių apibrėžimų. Šioje dalyje ypač daug dėmesio bus skiriama bendrovės sampratos apžvalgai ir apibrėžimui, kadangi šiuo metu nei ekomokikos, nei teisės moksle ar praktikoje negalima rasti išsamaus ir vieningo bendrovės valdymo sampratos apibrėžimo. Išsiaiškinus šios sampratos turinį ir susidarius platesnį vaizdą apie šį teisinį reiškinių, bus galima konstruktyviau ir tiksliau įvardinti su įmonės valdymu susijusias akcininkų teises pareigas.

2.1.1 Akcininko samprata.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 2.45 straipsnyje numato, kad juridinio asmens dalyvis yra toks asmuo, kuris turi teisių į juridinio asmens turtą arba jei ir neturi nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, tačiau su šiuo asmeniu yra susaistytas atitinkamomis prievolėmis ar pareigomis.¹ Šioje normoje taip pat yra minima, kad juridinio asmens dalyviais gali būti akcininkai, nariai, dalyviai ir t.t. Žvelgiant į tai per bendrovių teisės instituto prizmę, aktualūs yra atvejai, kuomet dalyviui neišlieka nuosavybės teisės į turtą, kurį perduoda juridiniam asmeniui kaip įnašą. Nagrinėjamos temos atžvilgiu, būtina orientuotis į tai, kad kalbant apie bendrovę ir jos dalyvius, turimi omenyje bendrovės akcininkai, kadangi tik akcininkai gali būti akcinės bendrovės ar uždarnosios akcinės bendrovės dalyviais. Šiuo atveju yra aktualios ir Akcinių bendrovių įstatymo normos. Pastarojo įstatymo norma numato, kad akcininkai yra tie fiziniai ar juridiniai asmenys, kurie yra įsigiję bendrovės akcijų.² Akcija yra vertybinis popierius patvirtinantis akcininko teisę dalyvauti valdant įmonę, bei teisę gauti bendrovės pelną dividendais. Toks apibrėžimas patvirtina vieną iš juridinio asmens dalyvį klasifikuojančių kriterijų – akcininkas įgydamas akcijas neįgyja nuosavybės teisės į bendrovės turtą.

Pažymėtina, kad akijas galima laikyti įgytomis tik tuomet, kai asmuo bendrovei perduoda atitinkamos vertės turtą (tai nebūtinai turi būti pinigai) kaip įnašą į juridinio asmens kapitalą. Tokia pareiga akcininkui kyla ne tik įsigyjant jau įsteigtos bendrovės

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.45 str.

² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914, 3 str.

akcijų, bet ir steigiant juridinį asmenį. Akcinių bendrovių įstatymas imperatyviai nurodo, kad steigiant juridinį asmenį, steigimo sutartyje turi būti nustatomas akcijos nominali vertė ir kiekvieno asmens (steigėjo) įsigyjamų akcijų skaičius, taip pat kiekvieno steigėjo piniginio įnašo apmokėjimo tvarka ir terminai ir taip pat akcininko nepiniginio įnašo dydis, jei akcijos iš dalies yra apmokamos nepiniginiu įnašu.³ Todėl galima teigti, kad asmuo tampa bendrovės akcininku tik tuomet, kai yra atsiskaitoma už įsigyjamas akcijas. Akcinių bendrovių įstatymas numato, kad neapmokėtos ar nepilnai apmokėtos akcijos nesuteikia akcininkui teisės balsuoti akcininkų susirinkimuose.⁴ Peršasi išvada, kad pilnavertės akcininko teisės yra įgijamos tik tuomet, kai yra visiškai atsiskaitoma už įsigyjamas akcijas.

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas numato dar kitokią akcininko sąvokos apibrėžimą. Pagal šį įstatymą, akcininkas yra asmuo, kuris jau yra įsigijęs emitento akcijų ir šias akcijas yra įgijęs savo vardu ir sąskaita arba kito asmens naudai.⁵ Ši sąvoka yra specifinė dėl to, kad nurodomi konkrečiai emitentų akcininkai. Emitentas yra juridinis asmuo, leidžiantis vertybinius popierius ir juos platinantis su siekiu pritraukti daugiau investuotojų. Tokiais juridiniais asmenimis gali būti tiek privačios įmonės, tiek ir valstybės institucijos. Taigi, iš šios sąvokos darosi aišku, kad akcininku gali būti asmuo, jau atsiskaitęs už įsigijamas akcijas.

Vadovaujantis anksčiau pateikta informacija galima daryti išvadą, kad akcininkas yra asmuo, kuris įsigijo ar yra įsipareigojęs įsigyti bendrovės akcijų ir kartu su tuo ar asmuo yra pilnai atsiskaitęs už akcijas, jam priklauso atitinkamos teisės ir pareigos, susijusios su konkrečia bendrove.

2.1.2 Teisinės pareigos samprata.

Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra įtvirtinta teisinės pareigos sąvoka. Šiuo atveju reikia atsižvelgti į tai, kokią nuomonę formuoja teisės mokslininkai ir teismų praktika. Išsamiai ir aiškiai teisinę pareigą apibrėžia prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas. Teisinė pareiga yra neatskiriamas kiekvienos prievolės elementas, todėl dažnai šnekamojoje kalboje yra linkstama žodžius „prievolė“ ir „pareiga/teisinė pareiga“ vartoti kaip sinonimus.⁶ Tačiau negalima tapatinti pareigų ir prievolių teisinėje sistemoje. Esminis dalykas, kuo skiriasi prievolė ir teisinė pareiga yra tai, kad pareiga yra vienas iš prievolės elementų. Iš prievolės asmeniui ir kyla pareigos, kurias jis turi atlikti kito asmens atžvilgiu.

³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914, 7 str.

⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914,, 17 str.

⁵ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas. TAR, 2015-12-03, Nr. 2015-19282, 2 str. 2 d.

⁶ Mikelėnas V., *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*, Vilnius: Justitia, 2002, p. 16

Taip pat yra būtina atskirti ir tai, kad teisinės pareigos gali egzistuoti ir nesant prievolės. Tokių pareigų galime aptikti Konsitucijoje: ginti Tėvynę nuo užpuolimo, pareiga gerbti kito asmens nuosavybę ir t.t. Pareigos ir teisinės pareigos skiriasi tuo, kad teisinės pareigos neįvykdymas visada lemia teisinės atsakomybės atsiradimą. Asmeniui, kuris neįvykdo moralinės pareigos, negali būti keliama teisinė atsakomybė.⁷

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką, pažymi, kad teisinė pareiga asmeniui gali būti kildinama iš įstatymo arba sutarties⁸ ir asmuo, vykdydamas šią pareigą turi veikti pagal teisingumo, sąžiningumo ir protingumo reikalavimus, nustatytus įstatymo.⁹ Tokios nuostatos leidžia daryti prielaidą, kad akcininkas su juridiniu asmeniu ir kitais akcininkais yra susaistomas abipusėmis teisinėmis pareigomis, kurių neįgyvendinimas ar netinkamas ir neprotingas įgyvendinimas kelia akcininkui teisinę atsakomybę. Akcininko teisinė pareiga absoliučia dauguma atveju atsispindi kaip pareiga atlikti su akcininko teisiniu statusu susijusius veiksmus ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo, kurie gali padaryti nuostolius bendrovei, o kartu ir kitiems įmonės akcininkams.

Apžvelgus visą pateiktą informaciją galima daryti išvadą, teisinė pareiga yra tam tikras teisinis santykis tarp skirtingų asmenų ir už kurios nevykdymą asmeniui gali kilti civilinė atsakomybė. Kaip pavyzdį galime pateikti jau minėtą aspektą – akcininkas turi teisinę pareigą pilnai atsiskaityti už gaunamas akcijas. Neįvykdžius šios pareigos akcininkui kyla atitinkama atsakomybė – jis neturi balsavimo teisės visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir nebegali atlikti savo, kaip akcininko funkcijų.

2.1.3 Bendrovės valdymo samprata.

Potemės svarba nagrinėjant jau minėtas magistro darbo problemas yra akivaizdi. Šiuo metu teisės moksle ir teisiniame reguliavime nėra vieningos nuomonės apie tai, kas yra bendrovės valdymas. Aiškiai neažibrėžiant sampratos nagrinėjamo klausimo apimtyje, negalime tiksliai įvardinti akcininkų pareigų ir jų pobūdžio. Aktreiptinas dėmesys į tai, kad nagrinėjant šią potemę ir pasitelkiant šaltinius anglų kalba, sąvoka „bendrovės valdymas“ anglų kalba buvo suprantama kaip „*corporate governance*“ arba „*company governance*“ dėl sąvokos turinio tapatumo aptariamai temai. Žodis „*manage*“ yra netinkamas šiuo atveju,

⁷ Mikelėnas V., *Prievolių teisė. Pirmoji dalis.*, Vilnius: Justitia, 2002, p. 17

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Miesto tvarka“, atstovaujama bankroto administratorės UAB „Verslo valdymo kompanijos“ v. UAB „Klaipėdos miesto tvarka“, Nr. 3k-3-326-695/2016.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje V.S. v. B.V., Nr. 3k-3-190/2013.

kadangi jis gali reikšti¹⁰: a) tvarkyti, prižiūrėti; b) būti vadovu, vadovauti; c) sugebėti, pajėgti, susidoroti, galėti. Peršasi išvada, kad žodis „*manage*“ yra vartojamas, kuomet turima omenyje kasdienių įmonės veiksmų atlikimą, bendrovės eilinių funkcijų užtikrinimą. Tuo tarpu žodis „*govern*“ gali reikšti¹¹: a) valdyti, vadovauti; b) lemti, sąlygoti. Todėl šis anglų kalboje vartojamas bendrovių valdyme ties kertinių sprendimų priėmimo bendrovės veikime. Būtent toks naudojimas atitinka mūsų nagrinėjamą temą apie akcininkų įsitraukimą į bendrovės valdymą. Koncentruojamasi ne į kasdienes funkcijas, kurias atlieka bendrovės vadovas, tačiau į esminius sprendimus, kuriuos priima akcininkai sprenddami strateginius bendrovės veiklos klausimus.

Pažymėtina, kad juridiniai asmenys gali būti skirstomi pagal kelis kriterijus. Vienas iš jų – skirstymas pagal veiklos pobūdį. Juridiniai asmenys gali būti suskirstyti į įmones, įstaigas ir organizacijas.¹² Taip juridiniai asmenys gali būti skirstomi ir pagal teisinės formas.¹³ Nagrinėjamos temos kontekste sąvokos „įmonė“ ir „bendrovė“ dažnai bus naudojami kaip sinonimai, siekiant sklandesnio teksto ir minčių išdėstymo.

Bendrovės valdymo sampratos neapibrėžtumas lydi bendrovių vystymąsi nuo jų pradžios. Adam Smith teigė, kad kol santykiai tarp bendrovės savininkų (akcininkų) ir bendrovės valdytojų bus apibrėžti atsitiktinai, visuomet kils interesų konfliktas tarp minėtųjų subjektų. Stebina tai, kad apie bendrovės valdymą, kaip vieną iš bendrovės teisės insitutų buvo pradėta kalbėti ganėtinai neseniai, tuo tarpu pirmosios didžiosios bendrovės (ar investuotojų grupės) pradėjo steigtis jau XVI - XVII amžiuje (Hudson's Bay Company, East India Company ir t.t.). Pirmosios diskusijos dėl šiuolaikiško bendrovės valdymo apibrėžimo ir sampratos poveikio prasidėjo Jungtinėse Amerikos Valstijose, XX-ojo amžiaus 8-ajame dešimtmetyje. Iki tol bendrovės valdymo sampratos reikšmė bendrovių veikloje nebuvo reikšminga aplinkybė, kadangi dažniausiai bendroves valdydavo patys investuotojai ar įmonių savininkai, todėl nekildavo interesų konfliktų tarp įmonės akcininkų, investuotojų ir valdymo organų.¹⁴ Po II-ojo pasaulinio karo JAV pradėjo populiarėti vadinamas profesionalus bendrovių valdymo modelis – investuotojai ar akcininkai paskirdavo bendrovės vadovą profesionalą, kuris organizuodavo įmonės veiklą ir būdavo atskaitingas investuotojams. Tokia santvarka turėjo savo ydų – bendrovės

¹⁰ BITINAITĖ V., SNAPKAUSKAITĖ D., *Aiškinamasis anglų-lietuvių kalbų teisės ir verslo žodynas*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2013. p. 366.

¹¹ Ibid., p. 283.

¹² BAKANAS, A., et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys.*, Vilnius: Justitia, 2002. p. 94.

¹³ AVIŽA, S., et al., *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis.*, Vilnius: Justitia, 2009. p. 295.

¹⁴ MILIAUSKAS, P. *Company law aspects of shareholders' agreements in listed companies*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 48

vadovas turėjo per daug galios priimant esminius sprendimus bendrovės veikimo strategijoje, nenorėdamas nuvilti investuotojų vadovas pateikdavo netikslias ar klaidingas atsakaitas. Trumpiau tariant, faktiškai bendrovės valdymas buvo orientuotas ne į investuotojų ar akcininkų gerbūvį, tačiau į bendrovės vadovo interesus.¹⁵

Toks bendrovės vadovų aplaidumas ir trumparegiškumas lėmė sumažėjusį investuotojų suinteresuotumą investuoti į bendroves ilgam laikotarpiui, buvo orientuojamasi į greito pelno pasiekimą. Dėl šios priežasties buvo destabilizuoti bendrovių kapitalai, įmonės nebegalėjo augti tolygiai, didėjo atotrūkis tarp įmonės ir darbuotojų. Galima įsivaizduoti, kad žalingas poveikis rinkos dalyviams sąlygojo neigiamus rezultatus valstybių ekonomikai. Šioje vietoje puikiai tinka palyginimas – kiekvienos valstybės mažiausioji, bet svarbiausioji sudėtinė dalis yra šeima, todėl bendrovės yra tokios pat svarbios ekonominės sistemos jungiamosios dalys.¹⁶

Bendrovių valdymo sampratos išaiškinimui yra lemtingos ir kitos istorinės aplinkybės. Per du paskutiniuosius praėjusio amžiaus dešimtmečius pradėjo drastiškai augti bendrovių privatizavimo atvejų skaičius. Pirmosios masinio privatizavimo bangos prasidėjo Jungtinėje Karalystėje – vien 1991 metais JK įvyko 90% visų Europos Bendrijoje įvykdytų privatizavimo procesų.¹⁷ Taip galime išskirti masinius bendrovių privatizavimus rytų Europoje po SSRS iširimą. Tokio masto privatizavimo veiksmai skatino tiek įstatymų leidėjus, tiek ir privatizavimo proceso šalis diskutuoti apie bendrovės valdymo reikšmę. Tuo metu buvo siekiama sukurti bendruosius pamatinius principus, kurie nurodytų bendrąsias gaires bendrovių valdymo sistemoje, gebėtų efektyviai ir universaliai perteikti bendrovės valdymo struktūrą ir tam tikrus strateginius aspektus. Efektyvus bendrovės valdymas nepasireiškia naudos nešimui tik įmonei. Bendrovė turi harmoningai įsilieti į visą ekonominę sistemą, prisidėti prie rinkos finansinio stabilumo palaikymo, be to, užtikrinti patikimumą ilgalaikėms investicijoms ir vienodą akcininkų bei trečiųjų asmenų interesų apsaugą

Pirmasis globalus bendrovių valdymo principų šaltinis yra Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 1999 m. išleistas bendrovių valdysenos principų sąrašas (toliau – OECD principai). Principų paskirtis yra padėti valstybėms įsidiesti panašią ir efektyvią bendrovės valdymo sistemas. Šios patariamąsios gairės padeda politikos

¹⁵ CHEFFINS, Brian R. *The History of Corporate Governance* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą <<http://ssrn.com/abstract=1975404>>, p. 2

¹⁶ MILIAUSKAS, P. *Company law aspects of shareholders' agreements in listed companies*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 50

¹⁷ BECHT, M.; BOLTON, P.; ROELL, A., *Corporate governance and control*. [Interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=343461>, p. 4

formuotojams įvertinti ir patobulinti teisinį reguliavimą konkrečiose valstybėse, siekiant aiškesnio bendrovių valdymo instituto įsiliejimo į visą ekonominę ir teisinę sistemą.¹⁸ Minėtieji principai pagrinde yra skirti stambioms bendrovėms, kurių akcijomis yra prekiaujama viešai, tačiau tai nereiškia, kad kai kurie iš jų negali būti pritaikyti uždarosioms akcinėms bendrovėms ar siekiant efektyvinių smulkių ir vidutinių įmonių valdymą.

Nors OECD principuose nėra aiškiai įvardinta bendrovės valdymo samprata, bet iš atitinkamų struktūrinių dalių galime daryti tam tikras išvadas, kas sudaro bendrovės valdymo esmę ir turinį. Minėtieji principai yra suskirstyti į 6 dalis¹⁹:

1. Efektyvios bendrovės valdymo struktūros užtikrinimas;
2. Akcininkų teisės ir lygybė tarp akcininkų;
3. Investiciniai fondai, akcijų biržos ir kiti tarpininkai;
4. Interesų turėtojų vaidmuo bendrovės valdyme;
5. Atvirumas ir skaidrumas;
6. Valdybos pareigos.

Kiekviena iš šių dalių apibūdina skirtingus bendrovės valdymo aspektus ir procesus, tačiau būtent šių visų principų visuma ir sudaro bendrovės valdymo sampratos struktūrą ir turinį. Autoriaus nuomone, šiuos principus galima išskirti į dvi grupes – vidiniai bendrovės valdymo santykiai (šiai grupei priklauso bendrovės valdymo struktūros užtikrinimas; akcininkų teisės ir lygybės tarp akcininkų užtikrinimas; interesų turėtojų vaidmuo bendrovės valdyme; valdybos pareigos), bei išoriniai bendrovės valdymo santykiai (atitinkamai šiai grupei priskiriami veiklos principai dėl investicinių fondų, akcijų biržų ir kitų tarpininkų; interesų turėtojų vaidmens bendrovės valdyme; veiklos atvirumo ir skaidrumo). Diskusinis klausimas yra interesų turėtojų vaidmens bendrovių valdyme priskyrimas prie abiejų grupių. Toks „persidengimas“ yra dėl interesų turėtojo sąvokos daugialypiškumo.²⁰ Intereso turėtojas gali būti suprantamas ir kaip bendrovės darbuotojas, kuris turi interesą į kokybišką, patvarią ir stabilią darbo vietą, bei ekonominės gerovės kilimą. Darbuotojai yra priskiriami prie vidinių bendrovės valdymo santykių grupės dėl jų specifinio santykio su bendrovės valdymo organais. Taip pat kaip interesų turėtojai gali būti suprantami ir bendrovės kreditoriai. Jie yra suinteresuoti įmonės ekonominiu stabilumu, kreditingumo išlaikymu, veiklos tęstinumu. Tokie kreditoriai dažniausiai yra

¹⁸ Bendrovės valdysenos principų sąrašas. Iš *OECD Principles of Corporate Governance*. [interaktyvus]. Paris: OECD Publications Service, 2004. [žiūrėta 2017 m. kovo 8 d.]. <<http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/2615021e.pdf?expires=1488999335&id=id&accname=guest&checksum=3F3C3059407C93CF64BD2F0B45099869>>p. 11

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., p. 34.

trejie asmenys, niekaip nesusiję su bendrovės valdymu ar vidiniais įmonės veiklos santykiais, tačiau jie lygiai taip pat gali būti skaitomi kaip visos bendrovės valdymo sistemos dalis.

Iš principų ir jų sudedamųjų dalių visumos galima matyti ir abstrakčius bendrovės valdymo sampratos bruožus. Atkreipiant dėmesį į OECD principų rėmus, bendrovės valdymas gali būti suprantamas kaip nuolatinis efektyvios komunikacijos buvimas tarp skirtingų subjektų, kuriuos sieja tik viena jungiamoji grandis – konkreti įmonė. Sąvoka „komunikacija“ šiame kontekste turi būti suprantama kaip taisyklių ir elgesio normų visuma (į tai įeina ir veiklos skaidrumas bei atvirumas), kurios pagalba skirtingi subjektai (akcininkai, valdymo organai, interesų turėtojai) keičiasi turima informacija, įgyvendina turimas teises ir pareigas siekiant išlaikyti bendrovę konkurencingą rinkoje, nešančią materialinę naudą visiems jos dalyviams.

Jungtinės Karalystės bendrovių valdymo įstatyme (angl. *The UK Corporate Governance Code*) dalinai yra apibrėžiama bendrovės valdymo sąvoka: bendrovės valdymas yra sistema, per kurią bendrovės yra valdomos ir kontroliuojamos. Už bendrovės valdymą yra atsakingos tų bendrovių valdybos. Įmonės akcininkų vaidmuo yra paskirti bendrovės valdybą ir jos priežiūros organus bei įsitikinti, kad įmonės valdymo struktūra yra tinkamai sudėliota. Pagrindinės valdybos atsakomybės ir funkcijos yra nustatyti ir įsivardinti bendrovės strateginius tikslus; užtikrinti kasdienį bendrovės valdymą, kad būtų įvykdomi valdybos nustatyti strateginiai bendrovės veiklos tikslai; prižiūrėti kaip vykdomi kasdieniai bendrovės valdymo procesai ir teikti ataskaitas bendrovės akcininkams. Valdybos veiksmai yra reglamentuojami įstatymų, įvairių reglamentų ir visuotinių akcininkų susirinkimų sprendimų.²¹ Toks apibūdinimas iš dalies parodo, kas yra bendrovės valdymas. Autoriaus nuomone, valdybai priskirtas funkcijas gali ir turi vykdyti vienasmenis valdymo organas – bendrovės vadovas (pavyzdžiui – kasdienių įmonės valdymo procesų priežiūra ir ataskaitų teikimas bendrovės dalyviams), kadangi Lietuvos teisinėje sistemoje valdyba yra neprivalomas bendrovės valdymo organas, todėl aptariant valdymo sąvoką ją pritaikant ir Lietuvos teisinei sistemai, derėtų į valdymo sąvoką įsitraukti vienasmenį valdymo organą arba neįvardinti konkrečių, už įmonės valdymo funkciją atsakingų organų, paliekant abstrakčią turinio sąvoką, nesiejant šios sampratos su konkrečiais subjektais.

²¹ Financial Reporting Council of United Kingdom. *The United Kingdom Corporate Governance Code*. September 2012. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą <<https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-September-2012.aspx>>. p. 4.

Teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl bendrovės valdymo sampratos. Kai kurie autoriai teigia, kad tokios vienodos ir visiems tinkančios sampratos ir negali būti, kadangi bendrovės valdymą pagrinde apibrėžia kiekvienos valstybės teisinis reguliavimas, valstybės valdymo tradicijos ir skirtingos verslo tradicijos.²² Kai kurie autoriai teigia, kad bendrovės valdymas turi būti suprantamas kaip vientisas organizmas, sąveika tarp įvairialypių taisyklių ir atitinkamų rinkos veiksnių.²³ Tačiau tokio išaiškinimo nereikia suprasti pažodžiui. Svarbiausią ir aktualiausią vaidmenį bendrovės valdyme atlieka besiklostantys santykiai tarp skirtingų subjektų. Doktrinoje minimi keli skirtingi subjektai – institucijos, kurios atlieka priežiūros funkcijos, tačiau turi galimybę dalyvauti sprendimų priėmimuose, audito komisijos, akcininkai, mažieji akcininkai ir investiciniai fondai, kurie gali prisidėti prie sprendimų priėmimo, kapitalo rinka kartu su akcijų biržomis, bendrovių veiklos analitikais ir vertintojais, kitos rinkos, taip pat didelę įtaką bendrovės valdymo santykiuose gali daryti ir kredito įstaigos. Bet kredito įstaigos dalyvavimas bendrovės valdyme priklauso nuo konkrečios rinkos ir valstybės, atsižvelgiant į besiklostančią verslo praktiką ir tradicijas bei teisinį reguliavimą.²⁴ Tačiau verta pripažinti, kad toks vertinimas yra grįstas daugiau ekonominiais aspektais – rinkos įtaka bendrovės valdyme yra itin svarbus įmonei atsižvelgiant į ekonominę aplinką, t.y., kaip įmonė yra vertinama konkurentų, akcijų biržų ir kitų subjektų. Įvairūs subjektyvūs poslinkiai ir išreikštos nuomonės daro įtaką įmonės pozicionavimui atitinkamoje rinkoje ir bendrovės finansinei būklei ilguoju laikotarpiu, bet nagrinėjamos temos atžvilgiu yra svarbu daugiau dėmesio skirti bendrovės valdymo sampratos apibrėžtumui iš teisės pusės.

Pagrindinis bendrovės tikslas yra pelno nešimas jos akcininkams ir investuotojams. Būtent dėl to bendrovės valdymas yra suprantamas kaip ekonomikos mokslo dalykas ir mažiau dėmesio kreipiama į teisės institutus, kurie efektyvina ir stabilizuoja santykius tarp skirtingų subjektų, kurie visi kartu veikia bendrovę, jos strategiją ir kartu priima kertinius sprendimus. Bet kuriuo atveju, visuomenė ir socialiai atsakingi bendrovių dalininkai pagrįstai tikisi, kad bendrovė, siekdama pelno, elgsis pagal atitinkamus moralinius standartus ir visuomenėje priimtinas taisykles.²⁵ Todėl siekiant patenkinti visuomenės interesą, teisės mokslas privalo pasiūlyti šiuolaikiškas, dinamiškas ir tvarias taisykles bendrovės valdymui, taip pat ir įvardinti bendrovės valdymo, kaip teisinės sampratos esmę.

²² HOPT, K., WYMEERSCH, E. *Capital markets and company law*. Oxford: University press. 2005., p. 200.

²³ GRUNDMANN, S., *European Company Law. Organization, Finance and Capital Markets*. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia. 2012., p. 321.

²⁴ Ibid. p. 349.

²⁵ MILIAUSKAS, P. *Company law aspects of shareholders' agreements in listed companies*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 48

Bendrovės valdymas, kaip teisės mokslo samprata, gali būti įvardinamas kaip bendrovės reguliavimas, kuris skirtas padalinti pareigybes ir atskaitomybes tarp bendrovės administracijos (vienasmenio ar kolegialaus valdymo organo) ir akcininkų, tuo pačiu į bendrovės valdymą įtraukiant įmonės vietisumą, skaidrumą ir tinkamą priežiūrą ne kaip tam tikrus moralinius principus, kurie egzistuoja rinkoje ir visuomenėje, tačiau kaip teisinius privalomumus, kurie užtikrina sklandžią bendrovės veiklą.²⁶

Teoriniu aspektu bendrovės valdymas gali būti suvokiamas kaip tam tikrų taisyklių visuma, kuriomis turi vadovautis bendrovės valdymo subjektai bendradarbiaudami tarpusavyje ir su trečiaisiais asmenimis siekdami tikslo, dėl kurio ir buvo įkurta bendrovė – nešti naudą ir pelną bendrovės akcininkams ir dalininkams.

Atkreipus dėmesį į bendrovių veiklos teisinį reguliavimą Lietuvos Respublikoje, galima rasti atitinkamų užuominų apie bendrovės valdymo sampratą, tačiau tikslaus apibrėžimo nėra. Akcinių bendrovių įstatymo 5 skirsnis yra skirtas bendrovės valdymo aptarimui²⁷, bet jame iš esmės yra reguliuojama tik bendrovės valdymo organų struktūra, organų kompetencijos ir atitinkamų sprendimų priėmimo tvarka. Darytina išvada, kad įstatymų leidėjas bendrovės valdymą supranta kaip bendrovės valdymo organų tarpusavio santykius bendrovės veiklos klausimais pagal tam tikras, iš anksto nustatytas imperatyvias klausimų priėmimo ir sprendimo procedūras. Kaip tokios procedūros pavyzdį galime pateikti visuotinį akcininkų susirinkimą – privalomąjį bendrovės valdymo organą, kuris priima strateginius sprendimus įmonės veiklos klausimais (valdybos sudarymas, stebėtojų valdybos sudarymas, bendrovės vadovo skyrimas). Įstatymų leidėjas smulkmeniškai reguliuoja susirinkimo darbotvarkės sudarymą, sprendimų priėmimą ir t.t., šitaip nustatydamas visiems privalomas taisykles, įvedant tam tikras pareigas akcininkams, siekiant išlaikyti bendrovės veiklos stabilumą ir tęstinumą.

Sunku įvertinti bendrovės valdymo sąvoką ir sampratą apžvelgiant praktinį pritaikymą. Lietuvos teismų praktikoje nėra net apytikslio bendrovės valdymo sampratos apibrėžimo, bet tam tikras išvadas galima padaryti aiškinant teismų praktiką plečiamuoju metodu. Nagrinėjamosiose bylose galime sutikti tokių išsireiškimų kaip „sąmoningai blogas bendrovės valdymas“²⁸ (aptariamoje situacijoje sąmoningai blogas bendrovės valdymas yra vartojamas siekiant apibūdinti nesąžiningus bendrovės vadovo ir akcininko veiksmus,

²⁶ GROOT, de C., *Corporate Governance as a Limited Legal Concept*. Alphen aa den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 5.

²⁷ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914, 5 skirsnis.

²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Verantas“ v. UAB „Medicinos bankas“, Nr. 2-758-370/2016.

kurių metu buvo sudaryti akivaizdžiai bendrovei kenkiantys sandoriai ir buvo siekiama šiuos sandorius pridengti niekiniais susitarimais. Visas šis aplinkybių spektras leidžia pagrįstai manyti, kad toks aplaidus elgesys yra ekonomiškai nenaudingas bendrovei, prieštarauja viešajai tvarkai, kreditorių interesams ir sudarytas su tikslu bloginti bendrovės finansinę padėtį.)²⁹, netinkamas bendrovės valdymas³⁰ arba „neefektyvus bendrovės valdymas“³¹ (aptariamoje situacijoje neefektyvus bendrovės valdymas siejamas su atitinkamais sprendimais bendrovės veikloje, turėjusius neigiamas pasekmes bendrovės našumui ir pelnui – ekonomiškai nepagrįsti vadovo ir akcininko sprendimai, neplanuotas ir neapskaičiuotas įrenginių keitimas bei atnaujinimas, padidėjusios gamybos apimtys nekreipiant dėmesio į žmogiškųjų resursų plėtrą lėmė nekokybišką produkciją, klientu pritraukimas ir administravimas per trečiąją įmonę lėmė klientų neišlaikymą ir praradimą.)³² Visi šie veiksmai yra siejami su bendrovės valdymu, tačiau kai kurie iš jų gali būti priskiriami kaip kasdieniams įmonių valdymo sprendimams (atitinkamo anglų kalboje – „*company management*“, o tokie sprendimai, kaip įrangos atnaujinimas, kuris galimai reikalauja didelių finansinių išteklių ir tam galimai reikia akcininkų pritarimo, gali būti laikomi kaip strateginiai įmonės valdymo sprendimai (atitinkamo anglų kalboje – „*company governance*“). Būtent paskutinįjį teiginį patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kurio apibrėžiama, kad bendrovės dalyvių susirinkimas (visuotinis akcininkų susirinkimas) ir nėra laikomas bendrovės valdymo organu, nes neatlieka kasdienio valdymo funkcijų ir veiklos organizavimo funkcijų. Kita vertus, bendrovės dalyvių susirinkimas, vadovaudamasis jam įstatymų suteiktomis teisėmis ir funkcijomis, dažniausiai sprendžia ilgalaikius įmonės veiklos klausimus, kurie nesuję su įmonės kasdiena veikla, todėl bendrovės dalyvių veikla yra laikoma strateginiu bendrovės valdymu, kurio metu yra apsprendžiamos ilgalaikės įmonės veiklos gairės ar principai.³³

Galų gale, darytina išvada, kad bendrovės valdymas yra įstatymų leidėjo nustatytų taisyklių ir teisinių bei ekonominių bendrovės veikimo principų visuma, kuriais siekiama sureguliuoti bendrovės valdymo organų tarpusavio santykius priimant strateginius sprendimus dėl įmonės veiklos. Taip pat siekiama apibrėžti trečiųjų asmenų ir bendrovės valdymo organų santykius tam, kad bendrovė išpildytų jai priskirtus tikslus – pelno ir

²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Verantas“ v. UAB „Medicinos bankas“, Nr. 2-758-370/2016.

³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pirmoji investicija“ v. UAB „Energeman“ ir D.M., Nr. e2-1793-186/2016.

³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2016 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „NTG Lithuania“ v. UAB „Spindulio spaustuvė“, Nr. 2-1733-798/2016.

³² Ibid.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3k-3-18/2012.

naudos nešimas akcininkams, ekonominis tvarumas ir stabilumas, išlaikinant nuosaikią ir augančią ekonominę rinką.

Akcininkų pareigos valdant bendroves yra suprantamos kaip įmonės akcijų turėtojų teisinė pareiga susilaikyti ar imtis atitinkamų veiksmų būnant teisiniame santykiyje su pačiu juridiniu asmeniu, jo valdymo organais ir kitais akcininkais, bei trečiaisiais asmenimis, priimant esminius sprendimus dėl bendrovės veiklos, šitaip siekiant užtikrinti stabilią bendrovės veiklą ir pelno nešimą akcininkams. Taip pat ir laiku atlikti atitinkamus veiksmus dėl bendrovės restruktūrizavimo ar likvidavimo klausimų, siekiant maksimaliai sumažinti nuostolius įmonės dalininkams ir tretiesiems asmenims. Visos akcininkų pareigos yra susijusios su teisiniu įpareigojimu elgtis protingai ir sąžiningai, šitaip sąžiningai nekenkiant kitiems asmenims, su akcininku susaistytais per teisinius santykius atsirandančiais dėl bendrovės veikimo ir valdymo.

2.2 Akcininkų pareigų valdant bendroves raida.

Apžvelgus nacionalinį ir tarptautinį teisinį reguliavimą darytina išvada, kad didesnis dėmesys yra skiriamas akcininkų teisių reguliavimui, šitaip apsaugant jų interesus ir kapitalą ir teikiant garantą įsitraukti į bendrovės valdymą ir sprendimų priėmimą. Natūralu, kad akcininkai, siekiant apsaugoti savo interesus susijusius su bendrove veikia aktyviai ir dalyvauja strateginių sprendimų priėmimuose. Tokius akcininkų interesus galima įvardinti kaip siekį gauti pelną iš atliktų investicijų, išlaikyti stabilią ir augančią bendrovę siekiant išsaugoti bendrovės kapitalui patikėtą turtą. Todėl akcininkai turi teisę dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, išreikšti savo nuomonę dėl įmonės valdymo balsuojant dėl esminių įmonės valdymo klausimų – vadovo ar kitų kolegialių valdymo organų rinkimo, atleidimo, įmonės kapitalo didinimo ar net įmonės likvidavimo, siekiant apsaugoti įmonės dalyvių investicijas ir apsidraudžiant nuo didesnių finansinių nuostolių. Tokį dalyvavimą akcininkams užtikrina Europos Sąjungos teisės aktai, nacionaliniai teisės aktai (Civilinis kodeksas, Akcinių bendrovių įstatymas) ir istoriškai besiklostanti bendrovių, kaip juridinių asmenų, ir bendrovių valdymo institutų sankloda.

Teisės moksle yra plačiai aptariamas principas, kad vieno asmens teisės reiškia kito asmens pareigą atlikti ar susilaikyti nuo veiksmų atlikimo, kurie galimai pažeistų kito asmens teises. Todėl akcininkų turimų teisių „kapitalas“ sąlygoja kitų įmonės valdymo organų pareigų buvimą. Pavyzdžiui, bendrovės stebėtojų taryba turi visuotiniam akcininkų susirinkimui pateikti atsiliepimus ir pasiūlymus dėl bendrovės veiklos strategijos, metinių finansinių ataskaitų rinkinio, pelno (nuostolių) paskirstymo projekto ir bendrovės metinio pranešimo, taip pat valdybos bei bendrovės vadovo veiklos.³⁴ Tokia pareiga yra susijusi su akcininkų neturtinėmis teisėmis dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, kelti klausimus dėl visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkės klausimų, taip pat ir gauti informaciją dėl bendrovės veiklos. Tuo tarpu bendrovės vadovas turi pareigą organizuoti kasdieninę įmonės veiklą bei atsako už bendrovės tikslų įgyvendinimą ir yra atsakingas už metinių finansinių ataskaitų sudarymą ir bendrovės metinio pranešimo parengimą.³⁵ Tokia bendrovės vadovo pareiga atspindi tas pačias akcininkų neturtines teises dėl su įmonės veikla susijusios informacijos žinojimo.

³⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914, 32 str., 1 d., 3 p.

³⁵ Ibid. 37 str. 12 d.

Pastebėtina, kad akcininkų turimų teisių ir pareigų disproporcija gali daryti neigiamą įtaką bendrovės veiklai, pelno siekimui ir kitų akcininkų gerovei. Viena iš tokio neproporcingumo priežasčių – istoriškai susiklosčiusi nuomonė – dogma, kad bendrovių kontrole ir veiklos vystimu užsiima bendrovės vadovai ir vienasmeniai valdymo organai, kuomet akcininkai užima silpnesniųjų ir pasyviųjų bendrovę kontroliuojančių asmenų rolę.³⁶ To pasekoje, siekiant apsaugoti akcininkų interesus, visuotinio akcininkų susirinkimo renkamiems bendrovės valdymo organams buvo priskirtos pareigos, kurias jie turi vykdyti dalyvaudami bendrovės valdyme, o akcininkams buvo suteiktas platus teisių spektras, kurias jie gali įgyvendinti prisidėdami prie įmonės veiklos. Keltinas klausimas, ar tokia akcininkų galia neturi atnešti ir didesnės atsakomybės prisidedant prie bendrovės valdymo, siekiant išvengti tam tikrų piktnaudžiavimo atvejų. Tokie atvejai yra galimi, kuomet stambieji akcininkai ar patronuojančios bendrovės daro spaudimą bendrovės valdymo organams ar kitiems akcininkams siekdami savanaudiškų tikslų ir šitaip kenkdami kitų įmonės akcininkų teisėms ir interesams. Siekiant išvengti panašių piktnaudžiavimo situacijų, įstatyminiu reguliavimu akcininkams buvo priskirtos tam tikros teisinės pareigos, kuriomis jie turi vadovautis būdami bendrovės dalininkais.

Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, akcininkų pareigos Lietuvoje pradėtos reglamentuoti jau tarpukariu. 1924 m. Akcinių bendrovių įstatyme buvo nustatytos akcininkų pareigos steigiant įmonę turėti ne mažiau 5 asmenų parašus steigiant bendrovę ir bent pusė steigėjų turi būti Lietuvos piliečiais.³⁷ Šiame kodekse jau galima rasti reguliavimą, kad akcininkai turi su įmonės turtu elgtis sąžiningai ir jo neekvoti³⁸ ar akcininko pareiga mokėti palūkanas už laiku neapmokėtas akcijas³⁹. Tuo tarpu bet koks bendrovių veikimas ir teisinio reguliavimo tobulėjimas buvo sustabdytas Lietuvos Respublikos aneksijos metu, kuomet Lietuva įėjo į SSRS sudėtį ir bet kokios įmonės ar pelno siekiantys susivienijimai buvo skaitomi kaip valstybės nuosavybė ir buvo išlaikomos iš valstybės turto.⁴⁰

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, akcininkų pareigų įstatyminis reguliavimas buvo perkeltas į kelis skirtingus teisės aktus – Lietuvos Respublikos įmonių įstatymą⁴¹, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą⁴², taip pat ir tuo metu Civilinio kodekso pagrindais

³⁶ ANABTAWI, I., STOUT, L., *Fiduciary Duties for Activist Shareholders*. [Interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą <<https://www.jstor.org/stable/pdf/40040386.pdf>>

³⁷ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1925. Nr. 179., 5 str.

³⁸ *Ibid.* 19 str.

³⁹ *Ibid.* 25 str.

⁴⁰ Lietuvos Tarybų Sąjungos Respublikos civilinis kodeksas. *LTSR įstatymų savadas*. 1964-07-07. 24 str.

⁴¹ Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. *Lietuvos aidas*. 1990-05-16. Nr. 3-0.

⁴² Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997-06-17. Nr. 64-1500.

iki 2001 m. galiojusiame 1964 m. civiliniame kodekse. Vėliau nuostatos iš iki 2001 m. galiojusio Civilinio kodekso ir Įmonių įstatymo buvo perkeltas į dabartinį Civilinį kodeksą⁴³ ir Akcinių bendrovių įstatymą.⁴⁴ Natūralu, kad nacionalinis teisinis reguliavimas yra orientuojamas ir taikomas prie Europos Sąjungos teisės aktų ir visos teisinės sistemos. Lietuvos teisinės sistemos ir Europos Bendrijos teisės aktų derinimo pradžia buvo 1990 m. priimtas kuomet buvo priimti jau minėtieji Akcinių bendrovių ir Įmonių įstatymai. Lietuvos Respublikai dedant vis didesnes pastangas įstoti į Europos Sąjungą, įstatymų leidėjas tobulino bendrovių teisę reglamentuojančius dokumentus, vis labiau juos priartindamas juos prie Europos Bendrijos priimtų direktyvų bendrovių įsistegimo ir valdymo aspektais.⁴⁵ Tačiau toks bendrovių teisės, o kartu ir akcininkų pareigų, reglamentavimas yra nuolatinis procesas, vykdomas ne tik atskirose valstybėse, bet ir Europos Sąjungos mastu. 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Komisija paskelbė Komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos bendrovių teisės ir bendrovių valdymo veiksmų planas – šiuolaikinė teisinė sistema didesniai akcininkų aktyvumui ir įmonių tvarumui užtikrinti“. Viena iš pagrindinių šio komunikato veiklos sričių yra akcininkų dalyvavimas. Akcininkai bus skatinami aktyviau dalyvauti bendrovių valdyme. Kelios iš taikomų priemonių turės įtakos ir akcininkų pareigoms valdant bendroves⁴⁶: bus siekiama gerinti akcininkų vykdomą susijusių šalių sandorių kontrolę; ketinama atskleisti sąvokos „veikiantys kartu“ turinį ir tokiu būdu paskatinti akcininkų bendradarbiavimą; griežtinti instituciniams investuotojams taikomus reikalavimus dėl balsavimo bei dalyvavimo politikos atskleidimo. Tokios poveikio priemonės darys įtaką akcininkų teisių ir pareigų institui, peržvelgiant akcininkų turimas teises ir pareigas, galimai tuo pačiu teikiant pasiūlymus dėl akcininkų pareigų valdant bendroves praplėtimo ir detalesnio pareigų reguliavimo.

Tačiau nereikėtų vertinti akcininkų teisinių pareigų instituto kildinimo vien tik iš įstatyminio reguliavimo. Akcininkams pareigos gali kilti tiek iš akcininkų sutarčių, tiek iš bendrovės steigiamųjų dokumentų. Lietuvoje steigiamaisias juridinio asmens dokumentais yra laikomi įstatai, steigiamieji sandoriai, bendrieji nuostatai, taip pat ir juridinio asmens nuostatai, statutai ir t.t.⁴⁷ Nagrinėjamos temos atveju yra aktualūs

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262

⁴⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. 2004 m. gegužės 19 d. publikacija apie Lietuvos įmonių teisės aktų sistemą. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą <http://www.infolex.lt/portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=44&str=9976>.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. Europos Sąjungos bendrovių teisės apžvalga. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą <<https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/imoniu-teise/europos-sajungos-bendroviu-teise>>.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.46 str., 1 d

bendrovių įstatai arba uždarnosios akcinės bendrovės steigiamasis aktas, kuomet uždarąją akcinę bendrovę steigia vienas akcininkas.⁴⁸ Steigimo sutarties sudarymo momentu akcininkai akcininkai įsipareigoja jos laikytis, taip pat yra nustatomos tam tikros bendrovės valdymo taisyklės ir ypatumai. Tuo pačiu yra apibrėžiama rizika, kuri tenka akcininkams steigiant bendrovę.⁴⁹ Iš to matoma, kad bendrovės steigimo sutartyse akcininkai įsipareigoja tam tikrais klausimais ir prisiima atitinkamas teises pareigas įmonės valdyme, kadangi kitu atveju jiems nekiltų rizika. Steigimo sutartimi yra aptariamoms ir įstatinio kapitalo keitimo atvejais, taip pat kaip bus naudojamos akcininkų balsavimo teisės visuotinio akcinio susirinkimo metu, aptariant esminius bendrovės valdymo klausimus. Steigimo sutartimi įmonės steigėjai gali numatyti įvairiausių pareigų ir tam tikrų teisių suteikimo visiems ar konkrečiam bendrovės valdymo organui, tačiau tokios sutarties nuostatos negali prieštarauti imperatyviosioms įstatymuose numatytoms normoms.

Dar viena akcininkų pareigų valdant bendrovę atsiradimo pagrindas yra akcininkų sutartys. Tai yra susitarimai tarp atskirų akcininkų ar jų grupių arba susitarimai tarp bendrovės ir konkrečių akcininkų. Tokiems susitarimams yra taikomos Civilinio kodekso 6 knygos normos, todėl akcininkai, sudarydami sutartis, negali numatyti sau daugiau pareigų, jei jos prieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms ar akcininkų teisėms, lygiai taip pat kaip ir bendrovės steigimo sutarties sudarymo metu. Skirtumas tarp akcininkų sutarčių ir įmonės steigimo sutarties yra toks, kad akcininkų sutartys turi privalomumą tik jas pasirašiusiems asmenims ir gali būti net neviešinamos kitiems bendrovės akcininkams.⁵⁰ Akcininkų sutartimis gali būti siekiama detalizuoti akcininkų pareigas valdant bendrovę, kurios yra numatytos įstatymais, ar harmonizuoti santykius, kylančius tarp akcininkų valdant bendrovę – apsaugoti konfidencialią informaciją ar nustatyti stambiųjų akcininkų pareigas siekiant apsaugoti mažumos akcininkų interesus.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914. 7 str., 1 d.

⁴⁹ FERRARINI, G., *et al. Reforming Company and Takeover Law in Europe*. United Kingdom: Oxford University press. 2004., p. 57.

⁵⁰ CADMAN, J. *Shareholders' agreements. Fourth edition*. London: Sweet & Maxwell Limited. 2004. p. 18.

3. AKCININKŲ PAREIGOS VALDANT BENDROVES

3.1 Bendrosios akcininkų pareigos valdant bendroves.

Ši rašto darbo dalis yra skirta aptarti bendrosioms akcininkų pareigoms, kurias jie turi vykdydami kitas, konkrečiai jiems priskirtas teises pareigas bendrovės valdyme (pavyzdžiui - akcininkų pareiga rinkti bendrovės vadovą ir valdymo organus ar akcininkų pareiga inicijuoti bendrovės bankroto procesą).

Teisės praktikoje nurodoma ir laikomasi pozicijos, kad kiekvienas asmuo ir jo veiksmai gali būti vertinami pagal objektyvųjį kriterijų, kitaip tariant – ar atitinkamoje situacijoje asmuo elgėsi pagal protingo žmogaus standartą, dar žinomą kaip *bonus pater familias* etaloną. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką, pasisako, kad teismai, vertindami asmens elgesį, išimtinai remiasi objektyviuoju kriterijumi, t. y. protingo žmogaus standartu *bonus pater familias*, ir neatsižvelgia į subjektyvųjį – paties asmens savo veiksmų ir padarinių vertinimą.⁵¹ Tai reiškia, kad kiekvienas asmuo turi būti vertinamas pagal konkrečias aplinkybes, tačiau bet kokiems veiksams ar jų sekai asmuo turi elgtis tiek protingai, kiek to reikalauja protingumo ir sąžiningumo principai.

3.1.1 Akcininkų lojalumo pareiga.

Prie *bonus pater familias* principo galima priskirti ir giminingas fiduciarines pareigas, kurias turi (nagrinėjamos temos rėmuose) bendrovės valdymo organai. Laurynas Didžiulis savo publikacijoje apie fiduciarinių pareigų sampratą pastebi, kad esminis fiduciarines prievoles kvalifikuojantis požymis yra iš patikėto turto arba suteiktų galių kylanti nelojalus elgesio rizika.⁵² Įvertinus šį argumentą galima daryti išvadą, kad akcininkai, kaip bendrovės dalyviai, neturi ir negali turėti jokių fiduciarinių pareigų bendrovei, jos valdymo organams ar kitiems dalyviams. Tačiau būtina atsižvelgti ir į tai, kad fiduciarinės pareigos gali būti skirstomos į horizontaliasias ir vertikaliasias. Vertikaliųjų pareigų pavyzdys yra santykiai susiklostantys tarp akcininko (akcininkų) ir bendrovės valdymo organų narių, kuomet akcininkai perduoda bendrovės valdymą (angl. company management) konkrečiam asmeniui ir iš jo tikimasi specifinių pareigų vykdant

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje D.J. v. R.C., Nr. 3k-3-525/2013.

⁵² DIDŽIULIS, L. *Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija*. Vilnius: Teisė, 2014. 91 tomas. p. 86.

pavestas funkcijas – lojalumo, rūpestingumo ir sąžiningumo (sąrašas nėra baigtinis). Horizontaliųjų pareigų pavyzdys yra santykiai susiklostantys tarp jungtinės veiklos partnerių: jungtinės veiklos partnerių tikslas yra tenkinti sudarytos partnerystės interesus, todėl kiekvienas partnerystės narys kitų partnerių atžvilgiu turi atitinkamas fiduciarines pareigas. Faktiškai tokia jungtinė veikla yra verslo susivienijimas, kuris neturi juridinio asmens statuso, todėl ir partnerių pareigos yra turimos ne pačios partnerystės, kaip susivienijimo, bet atskirų partnerių atžvilgiu.⁵³ Galima įžvalga, kad jei jungtinė veikla būtų prilyginama juridiniam asmeniui, tuomet partneriai turėtų fiduciarines pareigas ne tik vienas kito atžvilgiu, bet ir pačiam juridiniam asmeniui. Tokiu atveju šią įžvalgą galime tapatinti su bendrovės ir akcininkų santykiais. Akcininkai, suvieniję kapitalą ir perdavę jo valdymą bendrovės valdymo organams siekia to paties tikslo kaip ir partneriai jungtinės veiklos atveju – tenkinti partnerystės interesus, t.y. gauti pelną iš atliktų investicijų į bendrovės veiklą. Autoriaus nuomone, akcininkų ir bendrovės veiklos teisiniuose santykiuose vyrauja ne tik vertikaliosios fiduciarinės pareigos, bet ir horizontaliosios – akcininkų pareigos elgtis sąžiningai, protingai ir lojaliai ne tik kitų akcininkų, bet ir bendrovės atžvilgiu. Doktrinoje vyrauja nuomonė, kad lojalumo pareigos turinys yra daug griežtesnis nei, tarkim, sąžiningumo pareigos esmė. Sąžiningumo pareiga reikalauja elgtis sąžiningai tenkinant asmeninius interesus, kuomet lojalumo pareiga reikalauja elgtis sąžiningai ne savo, bet trečiųjų asmenų atžvilgiu.⁵⁴ Tą puikiai atspindi bendrovės valdymo organų turimos pareigos prieš įmonės akcininkus – bendrovės valdymo organų nariai turi elgtis rūpestingai ir sąžiningai akcininkų, bet ne savo naudai, kuomet yra vykdomos visuotinio akcininkų susirinkimo pavestos funkcijos. Gali būti keliamas klausimas, ar akcininkas, būdamas teisiniame santykiyje su kitais bendrovės akcininkais ir pačia bendrove, neturi lojalumo pareigos veikti rūpestingai ir sąžiningai ne tik savo, bet ir kitų dalyvių interesais? Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pasisakyta, kad „Pagal Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 1 dalį uždaroji akcinė bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais (Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 8 dalis). Visuotinis akcininkų susirinkimas, kaip aukščiausiasis valdymo organas, sprendžia pagrindinius bendrovės valdymo klausimus. Akcinių bendrovių įstatymo 20 straipsnis išvardija klausimus, kuriuos spręsti išimtinę teisę turi tik

⁵³ DIDŽIULIS, L. *Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija*. Vilnius: Teisė, 2014. 91 tomas. p. 86.

⁵⁴ *Ibid.* p. 87.

visuotinis akcininkų susirinkimas.⁵⁵ Nors cituojama teismo nutartis yra priimta ganėtinai seniai, tačiau iš jos galime spręsti, kad visuotinis akcininkų susirinkimas turi tam tikrą bendrovės valdymo organų bruožų, kurie lemia atitinkamas akcininkų pareigas bendrovei ir kitiems akcininkams.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.87 straipsnio 6 dalis reglamentuoja, kad juridinio asmens organo narys gali sudaryti sandorį su juridiniu asmeniu, kurio organo narys yra.⁵⁶ Galima daryti išvadą, kad akcininkas turi teisę sudaryti sandorius ne tik su bendrove, kurios dalininku yra, tačiau ir su kitais juridiniais asmenimis, kurių organų struktūroms priklauso. Apie tokius sandorius jis privalo pranešti bendrovės organams, siekiant maksimaliai vengti interesų konflikto. Tokia akcininko pareiga yra suprantama ir reikalinga, gali būti priskiriama prie rūpestingumo ir sąžiningumo pareigos. Bet norint išsiaiškinti, ar akcininkai turi lojalumo pareigą bendrovei ar kitiems bendrovės dalyviams, reikia išanalizuoti įmonių veiklos praktikoje pasireiškiančias problemas.

Praktikoje pasitaiko, kad vienos bendrovės dalyvis yra ir kito juridinio asmens valdymo organas. Galima situacija, kad šios dvi bendrovės yra veikiančios toje pačioje komercinėje šakoje, galimai yra ir konkurentės atitinkamoje rinkoje. Asmuo yra bendrovės A akcininkas, tačiau tuo pačiu metu jis yra ir bendrovės B direktorius. Būdamas bendrovės B direktoriumi asmuo sužino, kad strateginis bendrovės A klientas, iš kurio bendrovė gauna didžiąją dalį pajamų, ruošiasi palikti bendrovę ir dėl tokio veiksmo įmonei potencialiai grėsia sunki finansinė padėtis ar net nemokumas. Kyla klausimas, ar tas pats asmuo turi pareigą pranešti apie sužinotą informaciją bendrovės A valdymo organams ir kitiems akcininkams? Anksčiau minėtasis Civilinio kodekso straipsnis nurodo, kad apie galimą interesų konfliktą būtina pranešti tik sandorio sudarymo atveju ir nenurodomos kitos aplinkybės pagal kurias atsiranda pareiga pasidalinti gauta informacija. Teismų praktika pažymi, kad juridinio asmens dalyviai neturi fiduciarinių pareigų įmonei, tuo labiau kreditoriams, nes akcininkų tikslas yra tenkinti savo turtinius poreikius per juridinio asmens veiklą. Taip pat akcininkai, nevykdantys valdymo organo funkcijų, neturi įstatymo nustatytų pareigų vengti interesų konflikto.⁵⁷ Peršasi išvada, kad kaip anksčiau pateiktos situacijos kontekste asmuo neprivalo pranešti kitiems bendrovės akcininkams apie iškilusią situaciją, kadangi tokios pareigos akcininkai paprasčiausiai neturi. Tačiau grįžtant prie

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje G. P. v. Lietuvos ir Italijos UAB „Lavestina“, nr. 3k-3-386/2006.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.87 str. 6 d.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Virtualios pramogos“ v. A. Š., R. Š., J. Š., A. Š., Ž. D., M. B., Nr. 3k-3-485-421/2016.

doktrinoje esamų minčių – lojalumo pareiga gali būti kildinama iš suteiktų galių.⁵⁸ Tai reiškia, kad bendrovės dalininkas, turėdamas teisę balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, tuo pačiu turi ir galią priimti sprendimus ne tik dėl savo interesų, tačiau ir lemti kitų akcininkų ar pačios bendrovės sprendimus. Autoriaus manymu, tokia akcininkų turima galia lemti ir trečiųjų asmenų interesus kartu turi turėti ir atitinkamą lojalumo pareigą bendrovei.

Siekiant išnagrinėti šią situaciją išsamiau verta palyginti ją su bendrovės valdymo organų turimomis pareigomis. Civilinio kodekso 2.87 straipsnio 3 dalis nustato, kad juridinio asmens valdymo organo narys privalo vengti situacijos, kuomet jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams.⁵⁹ Šio straipsnio turinys atspindi tai, kad juridinio asmens valdymo organo nariai turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti jo tikslus⁶⁰ (tai yra – būti pelningu ir teikti finansinę grąžą juridinio asmens dalyviams). Akivaizdu, kad būdamas bendrovės vadovu asmuo turi pareigą pranešti juridinio asmens dalyviams apie susiklosčiusią situaciją ir galimas rizikas. Autoriaus nuomone, akcininkai siekdami tiek finansinės grąžos iš bendrovės veiklos, tiek ir turėdami galią priimti sprendimus balsuodami, taip pat turi turėti atitinkamas lojalumo pareigas prieš pačią bendrovę ir kitus įmonės dalyvius. Naudojimasis plačiomis įstatymu suteiktomis teisėmis turi suteikti ne tik pareigą akcininkui sumokėti už gautas akcijas⁶¹ bet ir atitinkamą neturtinę pareigą būti lojaliu kitiems juridinio asmens dalyviams.

Šiame rašto darbe jau buvo minėta, kad fiduciarines, t.y., pasitikėjimo pareigos turi tik bendrovės valdymo organai prieš bendrovės akcininkus. Todėl tik bendrovės valdymo organai turi elgtis sąžiningai, protingai, lojaliai, laikytis konfidencialumo, vengti interesų konflikto ir visą tai daryti akcininkų ir bendrovės naudai.⁶² Doktrinoje ir teismų praktikoje nurodoma, kad visuotinis akcininkų susirinkimas nėra laikomas bendrovės valdymo organu, nes neatlieka valdymo organui būdingų kasdienės veiklos organizavimo funkcijų. Tačiau dalyvių susirinkimas sprendžia, neperžengdamas jam įstatymo priskirtos kompetencijos ribų, svarbiausius ir paprastai su ilgalaike įmonės veiklos perspektyva susijusius, nekasdienius veiklos klausimus, todėl dalyvių veikla kasacinio teismo vadinama

⁵⁸ DIDŽIULIS, Laurynas. *Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija*. Vilnius: Teisė, 2014. 91 tomas. p. 86.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.87 str. 3 d.

⁶⁰ BAKANAS, A., et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys.*, Vilnius: Justitia, 2002. p. 193.

⁶¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914, 14 str. 2 d.

⁶² BAKANAS, A., et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys.*, Vilnius: Justitia, 2002. p. 192.

strateginiu bendrovės valdymu.⁶³ Visuotinio akcininkų susirinkimo, kaip bendrovės organo, specifiškumas ir išskirtinumas visame bendrovės organų teisinių santykių kontekste lemia, kad akcininkai turi elgtis protingai ir sąžiningai bei nesivadovauti vien tik savo interesais priimant strateginius sprendimus bendrovės valdymo klausimais. Dėl šios priežasties yra kritikuotina Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika, kurioje teigiama, kad juridinio asmens dalyvio interesai ne visada privalo sutapti su paties juridinio asmens interesais, todėl vertinant juridinio asmens dalyvio veiksmus netaikomas CK 2.87 straipsnis, t. y. dalyvis neturi fiduciarinių pareigų bendrovei. Taigi, juridinio asmens dalyviai neturi fiduciarinių pareigų įmonei, tuo labiau kreditoriams, nes akcininkų tikslas yra tenkinti savo turtinius poreikius per juridinio asmens veiklą.⁶⁴ Tačiau tenkinant asmeninius turtinius poreikius yra būtina atsižvelgti ir į kitų akcininkų ir pačios bendrovės interesus siekiant nepažeisti įmonės dalyvių turimų teisių. Tai nereiškia, kad akcininkai turi įgyti fiduciarines pareigas kartu su bendrovės akcijomis. Jei tiek akcininkai, tiek ir bendrovės valdymo organai turėtų tapačias fiduciarines pareigas, tuomet nebūtų atskirtinumo tarp bendrovės valdymo organų ir visuotinio akcininkų susirinkimo vykdomų funkcijų. Tokiu atveju visuotinis akcininkų susirinkimas ir jo priimti sprendimai nebūtų laikomi kaip strateginiai, įmonės veiklos sritį lemiantys veiksniai. Bet kuriuo atveju – įmonės akcininkai turi būti lojalūs bendrovei, kurios dalyviai yra, šitaip užtikrinant kitų dalyvių teisių įgyvendinimą.

3.1.2 Akcininkų pareiga elgtis sąžiningai ir protingai.

Bendrovės valdymo procese (priimant sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime ar įgyvendinant kitas įstatymais priskirtas teises bei pareigas) akcininkai sprendimus turi priimti elgdamiesi sąžiningai ir rūpestingai. Šios dalyvių pareigos yra bendrojo pobūdžio, jos nėra *expressis verbis* įvardintos įstatymuose, tačiau šių pareigų kilmę ir privalomumas yra kildinamas iš bendrųjų civilinių teisinių santykių principų.⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas nustato, kad civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendinami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus.⁶⁶ Taip pat reikalavimą akcininkams elgtis rūpestingai numato ir bendrieji principai numatyti Europos bendrovių modelinio teisės akto

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Rita“ v. R. G., I. D., D. Š., Nr. 3K-3-321/2014.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Virtualios pramogos“ v. A. Š., R. Š., J. Š., A. Š., Ž. D., M. B., Nr. 3k-3-485-421/2016.

⁶⁵ AVIŽA, S., et al., *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis.*, Vilnius: Justitia, 2009. p. 256.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 1.5 str. 1 d.

ruošinyje – akcininkai turi atlikti savo pareigas rūpestingai dalyvaudami visuotiniuose akcininkų susirinkimuose tiek, kiek įstatymas nenumato kitaip.⁶⁷

Paties sąžiningumas, kaip universalus principas ir elgesio matas yra vertinamas pagal subjektyvųjį ir objektyvųjį kriterijus. Objektyvus kriterijus yra grindžiamas pagal jau anksčiau minėtąjį *bonus pater familias* kriterijų ir sąžiningumo principas yra vertinamas pagal protingumo ir teisingumo kriterijus.⁶⁸ Vertinant objektyviają sąžiningumo pusę būtina atsižvelgti į tai ar asmuo pagal konkrečias aplinkybes galėjo ir turėjo žinoti kaip elgtis atitinkamoje situacijoje. Subjektyvioji pusė suprantama kaip asmens psichikos būklės vertinimas iškilus atitinkamoms aplinkybėms, tai yra, ar asmuo subjektyviai galėjo žinoti kaip elgtis konkrečioje situacijoje atsivėlgiant į asmens amžių, išsimokslinimą, išprusimą ir faktines bylos aplinkybes. Vertinant bendrovės dalyvių sąžiningumą įmonės veikloje aktualios yra Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalies nuostatos – „kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai.“⁶⁹ Šios nuostatos vertinimas atliekamas atsižvelgiant į tai ar laikomasi juridinio asmens veiklos tvarkos, ar reguliariai šaukiami susirinkimai, ar reguliariai šaukiami susirinkimai ir t.t.⁷⁰ Akcininkų sąžiningi (ar nesąžiningi) veiksmai pagal minėtąjį straipsnį gali būti vertinami tik tuo atveju, jei akcininkas funkcijas vykde tik kaip aktyvus bendrovės dalyvis, o ne atliko ir bendrovės valdymo organų funkcijas. Šio straipsnio nuostatos negalioja dalyviui, kuris neturi pakankamai įtakos juridinių asmenų dalyvių susirinkime arba užsiima tik kapitalo investicijomis į kitus juridinius asmenis.⁷¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi, kad atsižvelgiant į valdymo organo ir dalyvio funkcijų skirtingumą, civilinės atsakomybės bylose kiekvienu konkrečiu atveju spęstina, ar byloje atsakovu nurodytas asmuo atliko vadovui ar dalyviui būdingas funkcijas. Individualiu atveju būtina įvertinti, ar dalyvis atliko veiksmus, kurie pagal įstatymus ir steigimo dokumentus nepriskirtini jo, kaip dalyvio, kompetencijai, bet būdingi vadovui; tada jam atsakomybė taikytina kaip faktiniam vadovui ir atsakomybę turi prisiimti kaip vadovas. Kai tas pats asmuo yra ir vadovas, ir dalyvis arba tik dalyvis ir atliko dalyviui būdingus, bet neteisėtus kaltus žalos sukėlusius veiksmus, jo

⁶⁷ The European Model Company Act (EMCA). Draft 2015. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 27 d.].
Prieiga per internetą
<<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>.
Chapter 11, Part 1, Section 1, (1).

⁶⁸ BAKANAS, A., et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos.*, Vilnius: Justitia, 2001. p. 77.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.50 str. 3 d.

⁷⁰ BAKANAS, A., et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys.*, Vilnius: Justitia, 2002. p. 128.

⁷¹ Ibid.

atsakomybė turi būti nustatoma kaip dalyvio civilinė atsakomybė. Akcininkui, kuris yra kartu ir bendrovės vadovas (arba *de facto* (faktiškai, iš tikrųjų) vadovas) ir atliko neteisėtus veiksmus, priskirtus vadovo kompetencijai, atsakomybė taikytina pagal Civilinio kodekso 2.87 straipsnio 7 dalį; jei akcininkai nevykdė valdymo funkcijos, tačiau pažeidė bendrąją sąžiningumo pareigą, piktnaudžiavo ribota atsakomybe, ir šie veiksmai nepriskirtini valdymo organo kompetencijai, atsakomybė akcininkui taikytina pagal 2.50 straipsnio 3 dalį, nustačius visas civilinės atsakomybės sąlygas.⁷² Todėl įvertinant, ar akcininkas turėjo pareigą elgtis sąžiningai priimdamas atitinkamus sprendimus ar atlikdamas veiksmus susijusius su bendrovės veikla, būtina įvertinti ar akcininkas veikė ne kaip bendrovės valdymo organo narys ar investuotojas, kuris neturi jokio intereso dalyvauti bendrovės vykdomoje veikloje.

Konkreči situacija, kuomet akcininkai privalo elgtis sąžiningai ir rūpestingai gali kilti tuomet, kai akcininkai privalo svarstyti bendrovės valdybos kreipimąsi dėl bendrovės didelės vertės turto disponavimo. Toks atvejis galimas tik tuo atveju, jei bendrovės įstatuose yra įtvirtinta pareiga valdybai kreiptis į visuotinį akcininkų susirinkimą prašant pritarimo dėl norimų atlikti veiksmų.⁷³ Tačiau tai nelaikytina aukščiausio bendrovės organo ir valdymo organų bei jų kompetencijos paskirstymo atribojimo pažeidimu.⁷⁴ Akivaizdu, kad akcininkai, priimdami sprendimą dėl disponavimo didelės vertės bendrovės turtu, atitinkamai turi sąžiningumo pareigą įsisavinti informaciją dėl sudaromo sandorio ir bendrovės turto likimo, šitaip užtikrindami, kad bendrovė išliks konkurencinga ir moki, nors visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas nepanaikina valdybos atsakomybės už priimtus sprendimus. Iš to galima spręsti, kad tiek valdybos nariai, tiek ir akcininkai gali solidariai prisiimti atsakomybę už minimu atveju padarytą žalą bendrovei ar tretiesiems asmenims.⁷⁵

Teismų praktikoje nurodoma, kad jei akcininkai nevykdė valdymo funkcijos, tačiau pažeidė bendrąją sąžiningumo pareigą, piktnaudžiavo ribota atsakomybe, ir šie veiksmai nepriskirtini valdymo organo kompetencijai, atsakomybė akcininkui taikytina pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį, nustačius visas civilinės atsakomybės sąlygas.⁷⁶ Iš pirmo žvilgsnio

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pramogų pasaulis“ v. N. G. Ir E. G., Nr. 3k-3-36-701/2017.

⁷³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914, 34 str. 5 d.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „SEVEN Entertainment“ v. Klaipėdos miesto savivaldybės administracija, nr. 3k-3-350/2010.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914, 34 str. 5 d.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. UAB „Statybų kryptis“, V. G., A. J., nr. 3k-3-389/2014.

atrodo, kad tokia praktika galimai prieštarauja anksčiau pateiktoms Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuostatomis dėl akcininkų pareigos veikti sąžiningai dalyvaujant bendrovės valdymo procesuose. Tuo tarpu pastaroji teismo nutartis išaiškina, kad atsakomybė už sąžiningumo pareigos nevykdymą akcininkams gali tekti ir nevykdant bendrovės valdymo funkcijų. Išnagrinėjus šią situaciją išsamiau tampa aišku, kad teismas, kalbėdamas apie bendrovės valdymą, omenyje turi kasdienių bendrovės funkcijų vykdymą ir procesų valdymą, o ne strateginių sprendimų priėmimą, kuri atlieka akcininkai ar visuotinis akcininkų susirinkimas. Todėl bet kuriuo atveju – akcininkų pareiga veikti sąžiningai juos saisto tik tada, kuomet jie veikia pagal įstatymų jiems suteiktas teises ir prisidedami prie strateginio bendrovės valdymo.

Atsižvelgiant į praktikoje ir teisės moksle dėstomus argumentus, bei įvertinus jų sąveiką su įstatymo nuostatomis, darytina išvada, kad akcininkus sąžiningumo pareiga saisto tik tuo atveju, jei jie savo veiksmais prisideda prie bendrovės valdymo, t.y. – dalyvauja visuotiniuose akcininkų susirinkimuose. Bendrovės valdymas šiuo atveju yra suprantamas ne kaip atsakomybė už įmonės kasdienių funkcijų įvykdymą ar strategijos įgyvendinimą, o kaip strateginių sprendimų priėmimą, kurie daro esminę įtaką bendrovės veiklai.

Akcininkų pareigą elgtis sąžiningai galima lyginti su bendrovės valdymo organų narių pareiga veikti sąžiningai. Pirminis ir aiškiausiai matomas skirtumas tarp šių pareigų yra tai, kad bendrovės valdymo organų pareiga yra aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtinta Civilinio kodekso 2.87 straipsnio 1 dalyje.⁷⁷ Tuo tarpu akcininkų pareigą elgtis sąžiningai, naudojant sisteminių teisės aiškinimo metodą, galima išvelgti Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalyje⁷⁸ ir Lietuvos teismų praktikoje. Esminis bendrovės valdymo organų pareigos elgtis sąžiningai turinio aspektas yra pareiga, kad prieš priimdami bet kokį sprendimą susijusį su bendrovės valdymu jie būtų tinkamai ir išsamiai susipažinę su visa būtina informacija.⁷⁹ Taip pat bendrovės vadovas turi atitikti tam tikrus standartus – „Lietuvos teismų praktikoje taikomas objektyvaus elgesio standartas, kuris reiškia, kad valdymo organo narys savo veikloje turi atitikti objektyvius rūpestingo ir kvalifikuoto verslininko kriterijus.“⁸⁰ Todėl galima teigti, kad bendrovės vadovai turi turėti objektyvių

⁷⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.87 str. 1 d.

⁷⁸ *Ibid.* 2.50 str. 3 d.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. *2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G., nr. 3k-7-124/2014.*

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento apžvalga dėl bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Prita 2016 m. lapkričio 23 d. Civilinių bylų skyriaus teisėjų pasitarime. P. 31.

sugebėjimų valdyti bendrovę, kuomet akcininkams nėra jokių reikalavimų dėl jų kvalifikacijos ar objektyvių kompetencijų būti bendrovės akcininkais. Iš to ir yra kildinamas skirtingas sąžiningumo pareigos turinys lyginant akcininkų ir bendrovės vadovų pareigas.

Kaip ir buvo minėta anksčiau, akcininkų sąžiningumo pareiga juos saisto tik tuomet, kai jie prisideda prie strateginio bendrovės valdymo. Tuo tarpu juridinio asmens valdymo organai turi laikytis sąžiningumo pareigos ne tik vykdydami imperatyvias įstatymuose nustatytas pareigas (pavyzdžiui, pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, parengti metinius balansus ir taip toliau), bet ir nepažeisti fiduciarinių pareigų priimdami verslo sprendimus, kai įstatymai ir bendrovės vidaus dokumentai nereglamentuoja konkretaus elgesio modelio.⁸¹ Matoma, kad bendrovės valdymo organų pareigos elgtis sąžiningai turinys yra daug platesnis ir „reiklesnis“ nei akcininkų pareigos elgtis sąžiningai.

Palyginus sąžiningumo pareigos turinį, darytina išvada, kad bendrovės valdymo organų sąžiningumo pareiga valdant bendroves yra daug labiau varžanti valdymo organų veiksmų laisvę, nes jie akcininkų sprendimu buvo įpareigoti veikti bendrovės ir akcininkų naudai. Būtent dėl šios priežasties sąžiningumo turinio dalis buvo „perkelta“ į bendrovės valdymo pareigas ir šiuo metu teisinėje sistemoje ta pati pareiga valdant bendroves turi dvejopą turinį ir skirtingą kvalifikavimą.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento apžvalga dėl bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Prita 2016 m. lapkričio 23 d. Civilinių bylų skyriaus teisėjų pasitarime. P. 30.

3.2 Akcininkų pareiga rinkti bendrovės valdymo organus.

Išanalizavus bendrovės veiklą ir jos valdymo organų funkcijas pastebima, kad nėra jokių nuostatų, kurios tiesiogiai įpareigotų akcininkus rinkti bendrovės valdymo organus. Akcinių bendrovių įstatymas šį procesą įvardina kaip išimtinę teisę ir priskiria prie visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijų.⁸² Tačiau atliekant sisteminių Civilinio kodekso ir Akcinių bendrovių įstatymo aiškinimą, darytina išvada, kad tai yra ne tik išimtinė akcininkų teisė, bet ir pareiga.

Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 2 dalis nustato, kad kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą ir dalyvių susirinkimą.⁸³ To paties straipsnio 1 dalis yra nukreipiamoji nuostata į Akcinių bendrovių įstatymą, kadangi juridinių asmenų organų kompetenciją ir funkcijas nustato atitinkami teisės aktai, kurie reglamentuoja atitinkamos teisinės formos juridinių asmenų veiklą.⁸⁴ Nagrinėjant akcininkų pareigas valdant bendroves, aktualūs yra Akcinių bendrovių įstatymo straipsniai. Minėtojo įstatymo 19 straipsnio 1 dalis reglamentuoja, kad bendrovės turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Aiškinant šią nuostatą kartu su išimtine visuotinio akcininkų susirinkimo teise rinkti bendrovės valdymo organus, tampa aišku, kad tai yra įstatymiškai reglamentuota akcininkų pareiga.

Visuotinis akcininkų susirinkimas, rinkdamas vienasmenį bendrovės valdymo organą, patiki organizuoti jam kasdieninę bendrovės veiklą, priimti į darbą ir atleisti darbuotojus, suteikia jam įgaliojimus veikti bendrovės vardu ir sudaryti su bendrovės veikla susijusius sandorius. Taip pat bendrovės vadovas atsako už bendrovės veiklos organizavimą ir įmonės tikslų įgyvendinimą.⁸⁵ Trumpiau tariant, bendrovės vadovas yra atsakingas už bendrovės funkcijų įgyvendinimą ir per jo asmenį bendrovė įgyja teisingumą ir veiksnumą.⁸⁶ Visuotinio akcininkų susirinkimo pareigą paskirti bendrovės vadovą galima laikyti viena iš esminių akcininkų pareigų, kurios yra susijusios su strateginiu bendrovės valdymu. Šitai visuotinis akcininkų susirinkimas įgyvendina savo pareigą ir teisę aktyviai dalyvauti bendrovės valdyme dėl su bendrovės veikla susijusių strateginių klausimų.

⁸² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914, 20 str., 1 d., 3 d.

⁸³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.82 str. 2 d.

⁸⁴ *Ibid.*, 2.82 str. 1 d.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914, 37 str., 1 d., 3 d.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Taurus – Ekspres“ v. K. N., Vokietijos UAB „Transdelta“, nr. 3k-3/283/2014.

Pažymėtina, kad bendrovės valdymo organų rinkimas ir skyrimas yra priklausomas nuo to, ar akcinė bendrovė yra uždaroji, ar ne. Akcinių bendrovių įstatyme yra nustatyta pareiga akcinėms bendrovėms turėti visuotinį akcininkų susirinkimą, vienasmenį valdymo organą ir vieną iš kolegialių valdymo organų – valdybą arba stebėtojų tarybą.⁸⁷ Pastebėtina, kad jei bendrovėje yra išrenkama valdyba, tuomet vienasmenio valdymo organo paskyrimas yra kolegialaus valdymo organo kompetencija. Australijos bendrovių teisės sistemoje vienasmenių valdymo organų paskyrimo sistema yra šiek tiek kitokia – direktorius gali būti paskiriamas dvejais būdais: direktorius yra paskiriamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu arba valdybos nutarimu. Bet kuriuo atveju, jei direktorius yra paskelbiamas valdybos sprendimu, tokiu būdu paskirtą direktorių visuotinis akcininkų susirinkimas turi patvirtinti (priklausomai nuo to, ar įmonė yra uždaroji akcinė bendrovė ar akcinė bendrovė) arba per du mėnesius nuo paskyrimo arba per ateinančią metų visuotinį akcininkų susirinkimą.⁸⁸ Kitų valstybių teisės aktuose galima rasti įpareigojimų visuotiniam akcininkų susirinkimui atkreipti dėmesį į smulkiųjų akcininkų reikalavimą valdyboje turėti smulkiuosius akcininkus atstovaujančių valdybos narių.⁸⁹ Jungtinėse Amerikos Valstijose yra išskiriami atskiri reikalavimai listinguojamų akcinių bendrovių valdybos nariams. Pagal Niujorko akcijų biržos ir Nasdaq nustatytos standartus, bendrovės valdybos nariai turi būti nepriklausomi nuo bendrovės, t.y., darbo santykiai tarp valdybos nario ir bendrovės turi būti pasibaigę prieš daugiau nei tris metus.⁹⁰

Analizuojant kitų valstybių bendrovės veiklą reguliuojančius teisės aktus galima pastebėti, kad daugumoje valstybių bendrovės valdymo organų paskyrimas yra visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijos dalis su tam tikromis išimtimis. Darytina išvada, kad bendrovės valdymo organų paskyrimas yra visuotinio akcininkų susirinkimo pareiga (tuo pačiu ir akcininkų pareiga), siekiant įgyvendinti bendrovės valdymo funkciją per bendrovę atstovaujančius asmenis.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914, 19 str., 2.

⁸⁸ Australijos bendrovių įstatymas. Oficialus pavadinimas: An Act to make provision in relation to corporations and financial products and services, and for other purposes. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga internetu <http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/ca2001172/>. Part 2D.3

⁸⁹ Thomson Reuters Practical Law. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga internetu <[https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/qacompare/report/country/075a742ba40b459a8c58174973d95cea?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)#/report/Mexico](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/qacompare/report/country/075a742ba40b459a8c58174973d95cea?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)#/report/Mexico)>.

⁹⁰ Thomson Reuters Practical Law. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga internetu <[https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/qacompare/report/country/075a742ba40b459a8c58174973d95cea?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)#/report/United%20States](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/qacompare/report/country/075a742ba40b459a8c58174973d95cea?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)#/report/United%20States)>.

3.3 Akcininko pareiga pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo bendrovei.

Vienas iš valstybės saugomų teisinių gėrių yra kreditorių interesai. Aiškinantis kreditorių vaidmenį teisiniuose santykiuose su bendrovėmis, tai dažniausiai gali būti asmenys, kurie turi finansinį suinteresuotumą į įmonės mokumą ir gyvavimą (įvairios kredito įstaigos, paslaugų tiekėjai su kuriais nėra atsiskaityta ar atsiskaityta netinkamai) arba asmenys, kurie su bendrove yra sudarę įvairias kitas sutartis (pirkimo-pardavimo, paslaugų teikimo, rangos, nuomos ir t.t.) ir laukia atitinkamų produktų ar paslaugų suteikimo, bei darbų atlikimo. Bendrovės bankroto procedūra yra tarsi *ultima ratio*, kadangi bankroto procedūra yra vienas iš įmonės likvidavimo būdų. Po bankroto proceso užbaigimo nebelieka juridinio asmens ir su kreditoriais yra atsiskaitoma iš bendrovės likutinio turto.

3.3.1 Akcininko pareiga pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo bendrovei Lietuvoje.

Bankroto procedūros iniciatyva priskiriama prie bendrovės valdymo ir akcininkų pareigų dėl kelių aspektų:

1. Bendrovės nemokumas yra „ekstremali“ įmonės būseną ir turi būti imamasi atitinkamų veiksmų tokiai būsenai nutraukti. Šie veiksmai nėra elementarūs kasdieniai bendrovės valdymo (*company management*) procesai. Bendrovės valdymo organai ar visuotinis akcininkų susirinkimas turi nuspręsti, kurią veiksmų seką pasirinkti – inicijuoti bankroto procedūrą ar pradėti restruktūrizavimo procesą, šitaip siekiant išsaugoti juridinį asmenį ir grįžti į mokumą būseną, tuo pačiu ir atsiskaityti su bendrovės kreditoriais.

2. Po bankroto procedūros juridinis asmuo yra likviduojamas, jo turėtas turtas yra išdalinamas kreditoriams. Ši pareiga priskiriama bendrovės valdymui, nes tai yra prisikirama prie strateginių sprendimų, kurie turi didelę reikšmę bendrovės ateičiai, o šiuo atveju – bendrovės likvidavimui.

Pažymėtina, kad Lietuvoje kasmet vidutiniškai 1500 įmonių yra iškeliama bankroto bylos, o jų metu kreditoriai atgauna tik apie 13% pareikštų reikalavimų.⁹¹ Tai yra stebėtinai mažas procentas, todėl akivaizdu, kad kreditorimas yra aktualu apie įmonės nemokumą sužinoti kuo greičiau ir pradėti bankroto procesą. Vienas iš tokių būdų yra akcininko

⁹¹ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaita. *Įmonių restruktūrizavimo proceso valdymas*. 2015 m. spalio 2 d., Nr. VA-P-20-15-14, p. 4

pareiᡓa suᡓinojus apie bendrovės nemokumą inicijuoti bankroto proceso pradᡓiᡓ pateikiant pareiᡓkimᡓ dᡓl bankroto bylos iᡓkᡓlimo.

Siekiant teksto ir minᡓiᡓ sklandumo, sᡓvokos „ᡓmonės/bendrovės bankrotas“ ir „ᡓmonės/bendrovės nemokumas“ bus vartojamos kaip sinonimai.

Bendrovės nemokumas yra bᡓsena, kurios metu bendrovė nevykdo savo ᡓsipareigojimų kreditoriams ir yra pradᡓlsti ᡓmonės ᡓsipareigojimai, kuriᡓ skolos virᡓija pusᡓ ᡓ bendrovės balansᡓ ᡓraᡓyto turto vertės.⁹² Bankroto, kaip teisės instituto, tikslas yra dvejopas⁹³:

- Kaip išsaugoti, fiksuoti, esant galimybei padidinti ir teisingiausiai paskirstyti esamᡓ nemokaus skolininko turᡓᡓ kreditoriams;
- Kaip užtikrinti, kad ᡓis procesas maᡓiausiai paliestᡓ nemokaus skolininko interesus.

Paprastai tariant, bankrotas yra kolektyvinio pobᡓdᡓio mechanizmai, kuriais siekiama suvaldyti kreditoriᡓ sieᡓi kuo greiᡓiau išsidalinti bankrutavusios ᡓmonės turᡓᡓ ir nekreipiant dėmesio ᡓ reikalavimų tenkinimo eilᡓ patenkinti turimus reikalavimus ᡓ bendrovės turᡓᡓ.⁹⁴

Nagrinėjamos temos aspektu yra aktualus pirmasis iš ᡓvardintᡓ bendrovės bankroto bᡓdᡓ – skolininko turto išdalinimas kreditoriams. Siekiant maksimaliai apsaugoti kreditoriᡓ interesus yra svarbu pareiᡓkimᡓ dᡓl bankroto bylos iᡓkᡓlimo paskelbti kuo anskᡓiau po fakto, kad ᡓmonė yra nemoki, suᡓinojimo. Dᡓl ᡓios prieᡓasties ᡓmoniᡓ bankroto ᡓstatymas numato skirtingus pagrindus, dᡓl ko gali bᡓti keliama bankroto byla⁹⁵ (ᡓmonė laiku nemoka darbo ūmokesᡓio ir su darbo santykiais susijusių išmokᡓ; ᡓmonė laiku nemoka ū gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), negrᡓžina kreditᡓ ir nevykdo kitᡓ sandoriais prisiimtᡓ turtiniᡓ ᡓsipareigojimų; ᡓmonė laiku nemoka ᡓstatymᡓ nustatytᡓ mokesᡓiᡓ, kitᡓ privalomᡓjᡓ ᡓmokᡓ ar priteistᡓ sumᡓ.) ir skirtingus subjektus, kurie turi teisᡓ pateikti pareiᡓkimᡓ dᡓl bankroto bylos bendrovei iᡓkᡓlimo⁹⁶ (kreditoriai; ᡓmonės vadovai ar kiti asmenys, kurie pagal savo turimᡓ kompetencijᡓ gali pateikti pareiᡓkimᡓ (akcininkai); likvidatorius). ᡓstatymᡓ leidᡓjas, pateikdamas kelis nemokumo pagrindus ir kelis subjektus, kurie gali

⁹² Lietuvos Respublikos ᡓmoniᡓ bankroto ᡓstatymas. Valstybės ᡓinios. 2001, Nr. 31-1010;200. 2 str. 1 d.

⁹³ KAVALNĖ, S., *et al.* *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia. 2009. p. 14.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos ᡓmoniᡓ bankroto ᡓstatymas. Valstybės ᡓinios. 2001, Nr. 31-1010;200. 4 str.

⁹⁶ Ibid. 5 str., 1 d.

inicijuoti bankroto bylą, dalinai „apdraudžia“ bendrovės kreditorius ir turtinius interesus į nemokios bendrovės turtą.

Vienas iš Įmonių bankroto įstatyme nurodytų subjektų, kurie gali inicijuoti bankroto procesą, yra įmonės vadovas ar kitas asmuo, pagal kompetenciją, suteiktą atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančiuose įstatymuose ar turintis teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.⁹⁷ Iki 2016 m. sausio 1 d. Įmonių bankroto įstatyme buvo galima rasti nuostatą, kad bankroto procesą gali inicijuoti įmonės savininkas ar savininkai (akcininkas ar akcininkai). Šio straipsnio redakcija praplėtė asmenų ratą, šitaip įgalindamas ir kitus su bendrove susijusius asmenis inicijuoti bankroto procesą, esant atitinkamiems pagrindais. Šiuo metu pareiškimą dėl įmonės bankroto gali pateikti ne tik įmonės savininkas ar akcininkas (akcininkai), bet ir, pavyzdžiui, valdybos narys ar nariai, kuriems tokia teisė yra suteikta bendrovės steigiamaisiais dokumentais. Suteikiant galimybę bankroto bylą iškelti platesniam subjektų ratui, padidėja galimybė laiku pastebėti įmonės nemokumą, greičiau reaguoti į šią stadiją, efektyviau inicijuoti bankroto bylą ir šitaip išsaugoti didesnę dalį įmonės turto, kuris bus išdalintas kreditoriams, priklausomai nuo reikalavimų eilės.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas Lietuvos teismų praktiką, pažymi, kad „įmonės nemokumas yra objektyvi būklė, kai įmonė nebegali (nebegalės) atsiskaityti su kreditoriais – tai suponuoja žinančių įmonės padėtį vadovo ir savininkų teisinę pareigą kreiptis į teismą su pareiškimu iškelti bankroto bylą.“⁹⁸ Įstatymas nurodo, kad nemokumas yra įmonės būseną, kuomet yra nevykdomi bendrovės įsipareigojimai (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir t.t.) ir praleisti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į bendrovės balansą įrašyto turto vertės.⁹⁹ Todėl bendrovės valdymo organai, o kartu ir akcininkai, matydami sunkią įmonės finansinę būklę turi greitai ir operatyviai priimti sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Laiko užgaišimas ir vėlyvas bankroto proceso iniciavimas gali turėti neigiamų pasekmių tiek bendrovės valdymo organas ir įmonės dalininkams, kadangi neįvykdžius šios teisinės pareigos grėsia atsakomybė ir šie asmenys privalo atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl uždelsto bankroto paskelbimo.

Įmonių bankroto įstatymas detalizuoja valdymo organų ir akcininkų pareigą inicijuoti bankrotą ir nurodo terminus, per kuriuos turi būti atlikti atitinkami veiksmai: „jeigu įmonė

⁹⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010;200. 6 str.,2 d., 2 p.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Sanvalda“ bankroto administratorius v. V.V., P.Č., Nr. 3k-3-252/2014.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010;200. 2 str., 8 d.

negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir šis (šie) nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo nedelsdami, bet ne vėliau kaip per 5 dienas po to, kai įmonė tapo nemoki ir įmonės dalyviai per minimalius įstatymuose arba įmonės steigimo dokumentuose nustatytus terminus dalyvių susirinkimui sušaukti, bet ne vėliau kaip per 40 dienų, nesiėmė priemonių įmonės mokumui atkurti.”¹⁰⁰ Preziumuojama, kad bendrovės valdymo organai ir bendrovės dalyviai yra suinteresuoti bendrovės pelningumo išlaikymu ir didinimu, o esant nuostolių ar nemokumo atvejams, taip pat ir įmonės nuostolių sumažinimu, dėl to siekdami apsaugoti tiek įmonės, tiek kreditorių turtinius interesus, teiks pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo iškart atsiradus nemokumo pagrindams. Įstatymu reglamentuoti terminai yra skirti apsaugoti įmonę nuo didesnių nuostolių, taip pat ir apginti kreditorių interesus.

Reikia įvertinti ir tą aplinkybę, kad bankroto iškėlimo bylai yra svarbus ir įmonės nemokumo faktorius – teikiantieji pareiškimą turi įrodyti, kad įmonė¹⁰¹:

- a) Turi pradestų įsipareigojimų (skolos, neatlikti darbai ir t.t.);
- b) Pradelsti įsipareigojimai sudaro daugiau nei pusę į įmonės balansą įrašyto turto vertės.

Neįrodžius šių sąlygų, bankroto porcedūra yra neįmanoma. Tokios sąlygos įvedimas yra saugiklis, siekiant apsaugoti tiek pačią bendrovę, tiek ir kreditorius nuo tyčinio ar nesavalaikio bankroto. Gali pasitaikyti situacijų, kuomet bendrovės vadovas, matydamas sunkią įmonės finansinę būklę, gali pateikti pareiškimą dėl bankroto proceso pradėjimo siekdamas greitesnio juridinio asmens bankroto dėl asmeninių tikslų, o ši sąlyga apsaugo tiek įmonės kreditorius ir akcininkus, kadangi įmonė dar nėra nemoki ir gali vėl tapti pelninga. Taip pat reikia atsižvelgti ir į tai, ar įmonė nėra pradėjusi restruktūrizavimo proceso. Šio proceso paskirtis yra padėti su finansiniais sunkumais susidūrusiems juridiniams asmenims išspręsti šią situaciją išvengiant bankroto.¹⁰² Todėl iki tol, kol restruktūrizavimo byla nėra nutraukta, kreditoriai ar kiti suinteresuoti asmenys negali inicijuoti bankroto bylos.¹⁰³

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010;200. 8 str., 1 d.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Sanvalda“ bankroto administratorius v. V.V., P.Č., Nr. 3k-3-252/2014.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Įmonių restruktūrizavimo įstatymas. Valstybės žinios. 2010, Nr. 86-4529. 1 str., 2 d.

¹⁰³ Ibid., 28 str., 2 d.

Įmonių bankroto įstatymo 8 straipsnio 4 dalis numato bendrovės vadovų ir akcininkų (suinteresuotų asmenų) atsakomybę už teisinės pareigos nevykdymą: „Įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją privalo atlyginti žalą, kurią įmonė ir (ar) kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją, esant šio straipsnio 1 dalyje nurodytoms aplinkybėms, nepateikė teismui pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo ar pavėlavo jį pateikti. Įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją kreditoriams atsako solidariai.“¹⁰⁴ Dėl įmonės valdymo organų ir dalyvių teisinės pareigos solidariai atsakyti už padarytą žalą gali kilti probleminių klausimų, ar tikrai jie turi atsakyti solidariai (vienodai). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškina padėtį dėl bendrovės valdymo organų ir dalyvių teisinės atsakomybės tyčinio bankroto atveju – „teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, jog dėl skirtingų bendrovės vadovo ir dalyvio (akcininko) funkcijų jų atsakomybė, kylanti neinicijavus bankroto bylos iškėlimo, paprastai negali būti solidari. Tuomet, kai bendrovei, kuri yra faktiškai nemoki, skirtingais laikotarpiais vadovavo skirtingi vadovai, kurie padarė žalos laiku neinicijuodami bankroto bylos, tai nėra pagrindo pripažinti, kad ši žala padaryta bendrais šių asmenų veiksmais. Kiekvienas jų privalo individualiai atsakyti už savo veiksmais padarytą žalą, jų atsakomybė turi būti atribota ir individualizuota, individualiai nustatant kiekvieno jų civilinių sąlygų visetą pagal faktines bylos aplinkybes. Solidariosios atsakomybės taisyklė deliktinės atsakomybės atveju taikoma tik tada, jei nėra protingo pagrindo priskirti jos atskiras dalis konkrečiam atsakovui. Teisėjų kolegija pažymi, kad šiuo atveju būtent atsakovai turi pareigą įrodyti, jog žala nėra bendra.“¹⁰⁵ Pastebėtina, kad iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos galima suprasti dvejopą solidariosios atsakomybės skyrimo pateikimą. Prieš tai nurodytame pavyzdyje Teismas pasisako, kad solidarioji deliktinė atsakomybė gali būti taikoma tada, kai nėra įrodoma konkreti kiekvieno asmens bedrovei padaryta žala. Kitoje nutartyje galima rasti išaiškinimą, kad „atsižvelgdama į pirmiau nurodytą juridinio asmens dalyvio ir valdymo organo nario civilinės atsakomybės savarankiškumą, teisėjų kolegija konstatuoja, kad pagal bendrąją taisyklę juridinio asmens dalyvio ir valdymo organo nario civilinė atsakomybė yra individuali, todėl jų bendra solidarioji atsakomybė juridiniam asmeniui ar juridinio asmens kreditoriams galima tik išimtiniais atvejais, kai juridinio asmens dalyvis ir valdymo organo narys (veikdami kaip tokie) bendrais neteisėtais veiksmais, pažeisdami jiems nustatytas

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010;200. 8 str., 4 d.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Minvesta“ v. L. N. ir M. N., Nr. 3k-3-429-313/2015.

pareigas, padaro žalos minėtiems subjektams.¹⁰⁶ Pastarasis pavyzdys yra ganėtinai paprastas ir aiškus – solidarioji atsakomybė bendrovės organams ir dalyviams atsiranda tokiu atveju, kai yra pateikti aiškūs įrodymai ir šių subjektų veiksmai yra susiję su įmonės nemokumo būsenai. Tačiau apžvelgus anksčiau pateiktąją teismų praktiką, galima suprasti, kad solidarioji atsakomybė gali atsirasti ne tik tiesiogiai įrodžius priežastinį ryšį tarp dalyvių veiksmų, bet ir tuo atveju, kuomet nėra įrodoma individuali kiekvieno dalyvio ar valdymo organo nario atsakomybė ir būtent dėl tos priežasties šie subjektai turi atsakyti solidariai. Savaime suprantama, nereikia suprasti, kad įmonės dalyviai ir valdymo organų atstovai yra atsakingi už įmonės bankrotą bet kuriuo atveju – pirmiausia turi būti įrodyta, kad dėl įmonės bankroto yra kalti konkretūs subjektų veiksmai, o ne ekonominės rinkos sąlygos ar kiti objektyvūs veiksmai, kurie padarė įtaką įmonės nemokumo būsenai. Iš karto po to yra nagrinėjama, kiek ir kuris subjektas prisidėjo prie bendrovės nemokumo savo aktyviais ar pasyviais veiksmais, kuriuos atliko tyčia arba per didelį nerūpestingumą ir neatsakingumą. Ir tik tuomet, kai yra neįrodoma individualioji atsakomybė, arba įrodoma, kad bendrovės vadovas ir įmonės dalyvis veikė sąmoningai ir kartu, yra priskiriama solidarioji atsakomybė atlyginti padarytą žalą ar patenkinti kreditorių reikalavimus.

Autoriaus nuomone, nurodytoji praktika yra detalesnė ir aktualesnė teisės taikymui, nei įstatymo norma dėl solidariosios atsakomybės, kadangi individualus atsakomybės taikymas nors yra sunkiau pritaikomas, tačiau apsaugo kitų asmenų interesus, kurie nepelnytai gali būti paskelbti skolininkais ir privalėti atlyginti nuostolius ar tenkinti kreditorių pareikštus reikalavimus, net ir tuo atveju, jei tik trumpą laiką buvo bendrovės valdymo organų nariu ar įmonės dalyviu ir nevykdė jokios įstatymams ar bendrovės veiklai kenksmingos veiklos, dėl kuriuos jam būtų priskiriama civilinė atsakomybė.

Sprendžiant tai, ar bendrovės dalyvis konkrečiu atveju turėjo pareigą inicijuoti bankroto bylą, būtina aptarti ir tai, ar tokia pareiga atitinkamose aplinkybėse akcininkui turėjo kilti pagal jo vykdomas funkcijas bendrovėje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisako, kad nors pagal Įmonių bankroto įstatymo 8 straipsnio 1 dalį juridinio asmens dalyvio ir jo valdymo organo civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindas yra toks pat (pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškelimo pažeidimas), tačiau, sprendžiant civilinės atsakomybės šioms asmenimis taikymo bylas ir konstatavus, kad nurodyta pareiga pažeista, kitos civilinės atsakomybės sąlygos (kaltė, žala, priežastinis ryšys) turi būti nustatinėjamos, atsižvelgiant į kasacinio teismo praktikoje suformuluotus

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Creditum“ v. G. Z., Nr. 3k-3-665-969/2015

išaiškinimus dėl juridinio asmens dalyvių ir valdymo organų narių teisinės prigimties ir statuso skirtumų. Esminis dalyvio ir vadovo teisinės padėties skirtumas yra susijęs su jų atliekamomis funkcijomis. Bendrovių teisės doktrinoje vadovais laikomi vykduojantieji (valdymo organų nariai) ir nevykdantieji (priežiūros organų nariai) vadovai. Atsižvelgiant į tai, vadovu laikytinas valdymo ar priežiūros organo narys, kurio veikla susijusi su kasdienės juridinio asmens veiklos organizavimu ir jos priežiūra. Dalyvis yra įmonės kapitalo teikėjas ir bendrovės organo – dalyvių susirinkimo – narys. Dalyvių susirinkimas nelaikomas valdymo organu (CK 2.82 straipsnio 2 dalis), nes neatlieka valdymo organui būdingų kasdienės veiklos organizavimo funkcijų. Tačiau dalyvių susirinkimas sprendžia, neperžengdamas jam įstatymo priskirtos kompetencijos ribų, svarbiausius ir paprastai su ilgalaikė įmonės veiklos perspektyva susijusius, nekasdienius veiklos klausimus, todėl dalyvių veikla kasacinio teismo vadinama strateginiu bendrovės valdymu. Atsižvelgiant į šių funkcijų skirtumus, civilinės atsakomybės taikymo bylose kiekvienu atveju sprendžina, ar kaip atsakovas nurodytas asmuo atliko vadovui ar dalyviui būdingas funkcijas. Civilinės atsakomybės už pavėluotą bankroto bylos iškėlimą taikymo atveju ši aplinkybė reikšminga, nustatant, kada atsakingas asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti, kad įmonė nemoki (negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi). Sužinojimo apie pareigą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo momentas lemia kitų įmonės vadovo ir dalyvio civilinės atsakomybės sąlygų – kaltės, žalos, priežastinio ryšio – nustatymą.¹⁰⁷

Iš pateiktos nutarties galima daryti išvadą, kad akcininkai turi pareigą inicijuoti bankroto procesą tik tuo atveju, jei apie įmonės nemokumą jie sužinojo vykdydami savo, kaip bendrovės dalyvio funkcijas, kurios dažniausiai atsiskleidžia per dalyvavimą visuotiniuose akcininkų susirinkimuose. Kitoje Lietuvos Aukščiausioji Teismo nutartyje teismas pasisako, kad juridinio asmens dalyvio interesai ne visada privalo sutapti su paties juridinio asmens interesais, todėl vertinant juridinio asmens dalyvio veiksmus netaikomas CK 2.87 straipsnis, t. y. dalyvis neturi fiduciarinių pareigų bendrovei. Taigi juridinio asmens dalyviai neturi fiduciarinių pareigų įmonei, tuo labiau kreditoriams, nes akcininkų tikslas yra tenkinti savo turtinius poreikius per juridinio asmens veiklą.¹⁰⁸ Atkreipiant dėmesį į nurodytąjį Civilinio kodekso 2.87 straipsnį ir pateiktą teismų praktiką, darytina išvada, kad juridinio asmens dalyviai (nagrinėjamoju atveju – bendrovės akcininkai)

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausioji Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Rita“ v. R. G., I. D. ir D. Š., Nr. 3k-3-665-969/2014.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausioji Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Virtualios pramogos“ v. UAB „Neogrupė“ ir A. Š., R. Š., J. Š., A. Š., Ž. D., M. B., Nr. 3k-3-485-421/2015.

neprivalo elgtis sąžiningai, protingai ar rūpestingai¹⁰⁹ veikdamas savo interesais ir dalyvaudamas visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, kuriuose priima su bendrovės valdymu susijusius sprendimus. Dėl tokio nekonkreto išaiškinimo gali kilti problemų, kuomet atitinkama informacija pasieks bendrovės akcininką ar akcininkus, tačiau ji nebus susijusi su, tarkim, visuotinio akcininkų susirinkimo nagrinėjamais klausimais ar kitomis akcininko pareigomis ir dėl tos priežasties akcininkas sąmoningai nekreips dėmesio į sužinotą informaciją, kurioje galimai yra detalės apie įmonei grėšiančią nemokumo būseną, tačiau akcininkas, neturėdamas pareigos būti rūpestingas, nededa pastangų tokiai padėčiai išsiaiškinti ir, reikalui esant, inicijuoti bankroto bylą. Dėl tokio išaiškinimo galimai gali kilti bendrovės nemokumo būseną ir yra skelbiamas įmonės bankrotas. Šiuo atveju bankrotas gali būti pripažįstamas tyčiniu, tačiau panagrinėjus situaciją, akcininkas neturi atsakyti už tyčinio bankroto pasekmes, kadangi jis neturėjo panašios pareigos (vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika).

Autoriaus nuomone, toks teismo išaiškinimas yra ydingas ir kritikuotinas, kadangi yra paliekamos spragos ir tam tikra veiksmų laivė akcininkams ties disponavimo savo teisėmis ir šitaip gali būti pažeidžiami ne tik kreditorių, bet ir pačios bendrovės ar kitų akcininkų interesai. Tyčinio bankroto bylą metu akcininkų, kaip bendrovės dalyvių, funkcijos turėtų būti aiškinamos plačiau, šitaip jiems priskiriant pareigą aktyviai domėtis įmonės veikla ir finansine būkle, siekiant išvengti įmonės nemokumo ar apie tai sužinoti kuo anksčiau, siekiant sumažinti kilusius nuostolius ir šitaip apsaugoti kreditorių ir bendrovės, kaip skolininko, interesus ar bei turtinę naštą.

3.3.2 Akcininko pareiga pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo bendrovei užsienio valstybių teisinėse sistemose.

Aktualu palyginti Lietuvos teisinę sistemą su užsienio valstybių bankroto reglamentavimu. Nors visoje Europos Sąjungoje yra kryptama link vienodo valstybių teisinio reguliavimo, darant įtaką nacionalinių teisės aktų leidybai ir reglamentavimui, tačiau bankroto ir nemokumo teisiniai institutai vis dar yra kiekvienos valstybės narės teisinis klausimas¹¹⁰, todėl galima rasti skirtingų bankroto procedūrų ar kitokius subjektus, kurie gali inicijuoti bendrovės bankroto bylas, nors visų bankroto procedūrų esmė yra iš esmės vienoda – informuoti atsakingą instituciją dėl juridinio asmens išregistravimo; atlikti

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.87 str.

¹¹⁰ The European Model Company Act (EMCA). Draft 2015. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>. p. 367.

socialinės apsaugos ir mokesťines prievolės; išparduoti įmonės turimą turtą; atsiskaityti su kreditoriais.¹¹¹

Lyginant Lietuvos teisinę sistemą su užsienio valstybėmis, autoriaus nuomone, Jungtinės Karalystės teisiniame reglamentavime akcininkų pareiga inicijuoti bankroto bylą neegzistuoja. Jungtinės Karalystės įmonių įstatymas, kuris reguliuoja juridinių asmenų veiklą ir juridinių asmenų pasibaigimą ir perėmė Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymo normas bei reguliavimą,¹¹² taip pat Jungtinės Karalystės bendrovių įstatymas ir kiti teisės aktai nereglementuoja privalomojo akcininkų ištraukimo į bendrovės bankroto inicijavimą. Peršasi išvada, kad akcininkų neįpareigojimas inicijuoti bankroto procesą esant bendrovės nemokumo atvejui gali būti suprantamas kaip nenoras riboti akcininkų teises, suprantant akcininkus kaip elementarius kapitalo davėjus, kurie yra suinteresuoti pinigine ar ktia turtine grąža iš bendrovės veiklos. Jungtinėje Karalystėje egzistuoja savanoriško bankroto institutas, kuomet bendrovės dalyviai gali savanoriškai skelbti bankroto procedūrą matydami, kad įmonė yra nemoki ir nebeišgali tinkamai atsiskaityti su savo kreditoriais.¹¹³ Pažymėtina, kad tai nėra tokia bankroto procedūra, kurią mes turime Lietuvos nacionalinėje teisėje. Įmonė dar gali būti moki, tačiau akcininkai ar kiti suinteresuoti bendrovės valdymo organai potencialiai mato, kad bendrovei nėra galimybių sėkmingai ir pelningai tęsti savo veiklą dėl atitinkamos objektyvių ar subjektyvių aplinkybių visumos. Jei akcininkai nusprendžia siekti savanoriško bankroto procedūros, jie privalo pateikti pasiūlymą įmonės kreditoriams. Kreditoriai turi pasirinkimą sutikti su pateiktu pasiūlymu arba jį atmesti, šitaip pradėdant teisminę bankroto procedūrą kartu su bankroto administratoriumi. Kreditorių sutikimui yra keliami atitinkami reikalavimai – norint patvirtinti bankrutuojančios bendrovės akcininkų pasiūlymą, turi būti kvalifikuotos kreditorių daugumos sutikimas. Akcininkų pasiūlymą turi patvirtinti bent 75% kreditorių pagal turimų reikalavimų sumą. Jei kreditoriai sutinka su bendrovės dalyvių pasiūlymu, bendrovės turtas gali būti išparduodamas ir perleidžiamas kreditoriams. Tokia Jungtinėje Karalystėje egzistuojanti procedūra yra artimiausia ir panašiausia į Lietuvoje esančią akcininkų pareigą inicijuoti bankroto procedūrą. Bet vėlgi, tai yra savanoriškas akcininkų susitarimas, todėl akcininkai turi pasirinkimo teisę, o ne pareigą atlikti šį procesą.

¹¹¹ Ibid. p. 366.

¹¹² United Kingdom Enterprise Act 2002. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/40/pdfs/ukpga_20020040_en.pdf>.

¹¹³ Oficialus Jungtinės Karalystės Vyriausybės tinklalapis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą <<https://www.gov.uk/company-voluntary-arrangements>>

Tuo tarpu Latvijas Republikas nemokumo įstatyme galima įžvelgti nuostatų, kurios leidžia numatyti, kad įmonės akcininkai turi pareigą inicijuoti bankroto procesą. Latvijos nemokumo įstatymo 60 straipsnio 3 dalyje¹¹⁴ nurodoma, kad skolininkas turi pareigą inicijuoti bankroto procedūrą jei yra išpildoma bent viena iš 57 straipsnio sąlygų, nurodytų šio straipsnio 5, 6 ar 9 punktuose. 57 straipsnyje yra nurodomi pagrindai, kuomet juridiniai asmenys yra laikomi nemokiai ir jiems gali būti pradama bankroto procedūra. Minėtojo straipsnio 5 dalis reglamentuoja, kad nemokus yra toks skolininkas, kuris nesugeba grąžinti turimų skolų po termino pasibaigimo laiko. Taigi, skolininkas turi pareigą inicijuoti bankroto procedūrą, tačiau nėra nurodoma, kas yra galimi skolininko atstovai, kuriems ši pareiga kyla. Sistemiškai aiškinant Latvijos Republikos nemokymo įstatymą galime rasti nuostatų, kurios atskleidžia, kas yra galimi skolininko atstovai bankroto procedūrose, todėl šie atstovai ir turi pareigą inicijuoti bankroto bylos pradžia. 68 straipsnyje yra nurodomi subjektai, kurie gali būti juridinio asmens atstovais: valdymo organo narys, kuris turi teisę atstovauti juridiniam asmeniui pagal veiklos dokumentus; kitas valdymo organo narys; juridinio asmens priežiūros organo pirmininkas; kitas priežiūros organo narys; juridinio asmens dalyvis (akcininkas), turintis didžiausią skaičių bendrovės akcijų.¹¹⁵ Sistemiškai aiškinant šias nuostatas ir lyginant jas su Lietuvos Republikos teisiniu reguliavimu, galima daryti išvadą, kad bendrovės valdymo organai ir stambiaji akcininkai turi pareigą inicijuoti bankroto procesą kaip įstatymiškai nurodyti įmonės atstovai. Tokios nuostatos parodo, kad Latvijos teisinėje sistemoje yra aktualus ir ganėtinai reikšmingas kreditorių apsaugos institutas, kadangi kuo daugiau subjektų turi pareigą atkreipti dėmesį į bendrovės nemokumą ir inicijuoti bankroto procesą, tuo greičiau ir anksčiau yra užtikrinami kreditorių skoliniai reikalavimai. Autoriaus nuomone, ankstesnis bankroto paskelbimas leidžia užkirsti kelią potencialiai žalingiems ir nenaudingiems sandoriams tarp bendrovės ir trečiųjų asmenų, kurių metu mažėtų bendrovės turtas, o tai jau tiesiogiai siejasi su kreditorių ir kitų įmonės dalyvių interesų tenkinimu.

Apžvelgus Suomijos bankroto teisę, galima įžvelgti tam tikrų panašumų su Jungtinės Karalystės teise. Suomijoje veikiančių bendrovių akcininkai neturi pareigos inicijuoti bankroto procedūrą esant įmonės nemokumui, tačiau, skirtingai nei Jungtinėje Karalystėje, akcininkai turi tokią teisę esant atitinkamoms sąlygoms. Todėl galima daryti išvadą, kad Suomijos bankroto procedūra, o ypač jos inicijavimas, yra panašesnis į Jungtinės Karalystės teisinę sistemą.

¹¹⁴ Latvijas Republikas Maksātnešpējas likums. *Latvijas Vestnēsis*. Nr. 124 (4316), 60 str.

¹¹⁵ *Ibid.*, 68 str.

Suomijos bankroto įstatymo 7 skyriaus 5 straipsnio 2 dalis nurodo, kad prašymą teismui pradėti bankroto bylą gali pateikti pats skolininkas, kartu pridėdamas įvairius kitus nemokumą patvirtinančius įrodymus (banko sąskaitų išrašus, bendrovės turimą turtą, kreditorių sąrašą ir jų reikalavimų sumas).¹¹⁶ 4 skyriaus 12 straipsnis reglamentuoja, subjektus, kurie gali būti laikomi skolininkais ir turi teisę teikti prašymus inicijuoti bankroto bylą. Minėtojo straipsnio pirmojoje dalyje yra išvardinti asmenys, kurie gali būti laikomi skolininkais, jei bankrutuojantis asmuo yra bendrovė – tai yra bendrovės valdymo organai ir valdymo organų nariai, tačiau akcininkai gali būti skolininkais, o tuo pačiu ir pareiškėjais tik jei mirus skolininkui jo turtas tampa bendrovės dalimi ar konkreti bendrovė administruoja mirusiojo asmens turtą.¹¹⁷ Akivaizdu, kad tokios situacijos daugiau yra atsitiktinės ir galima jas priskirti prie *force majeure* situacijų. Todėl Suomijos bankroto procedūros inicijavimas iš akcininkų pusės yra panašus į Jungtinės Karalystės teisę, kuomet akcininkai nėra reglamentuojami kaip potencialūs bendrovės bankroto procedūros iniciatoriai esant įmonės nemokumui.

Autoriaus nuomone, palyginus skirtingų valstybių įmonių nemokumo institutus ir akcininkų pareigas esant bendrovės nemokumui, galima išskirti dvejopą akcininkų bei bendrovės kreditorių padėtį pagal kreditorių interesų apsaugos svarbą:

1. Kreditorių interesams įmonės nemokumo atveju yra skiriamas didelis dėmesys ir apsauga. Lietuvos įmonių bankroto įstatymo reglamentuojama akcininkų pareiga inicijuoti bankroto bylos iškėlimą parodo, kad įstatymų leidėjas stengiasi „apdrausti“ kreditorių interesus nurodydamas platų subjektų ratą, kurie privalo atkreipti dėmesį į bendrovės nemokumą ir tokiu būdu iškelti bankroto bylą kuo anksčiau.

2. Akcininkai nėra suvaržomi pareigomis, susijusiomis su įmonės bankrotu. Suomijos teisinėje sistemoje numatoma, kad pareigą pateikti prašymą dėl bankroto turi bendrovės valdymo organų nariai, tačiau ne akcininkai. Siauras ratas asmenų, kurie privalo atkreipti dėmesį bendrovės nemokumo būseną daro tiesioginę įtaką kreditorių turtiniams interesams ir jų reikalavimams. Tai gali sąlygoti, kad bus nelaiku pastebėta nemokumo būseną ir įmonės turto nuvertėjimas, kas daro tiesioginę įtaką maksimaliam kreditorių reikalavimų patenkinimui bendrovės bankroto procedūros metu.

Todėl diskutuojant, ar tokia akcininkų pareiga turi egzistuoti, pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, kas yra svarbesnis teisinis gėris – akcininkų teisės ir veiksmų laisvė ar

¹¹⁶ Suomijos Respublikos bankroto įstatymas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą < <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040120.pdf> >. 4 skyrius, 12 str.

¹¹⁷ Ibid. 4 skyrius, 12 straipsnis, 3 ir 4 dalys.

bendrovės kreditorių interesų apsauga. Autoriaus nuomone, bendrovės kreditorių interesai turi būti svarbesnis teisinis gėris dėl to, kad įmonės kreditoriai yra labiau pažeidžiamas subjektų ratas, kuris turi būti ginamas ne tik aktyviais veiksmais (pretenzijų pateikimas, teisminiai procesai ir t.t.), bet ir pasyviais veiksmais – kuo platesniam asmenų ratui nurodyti pareigą inicijuoti bankroto procesą esant bendrovės nemokumo būsenai.

4. IŠVADOS

1. Akcininkų pareigos valdant bendroves yra suprantamos kaip įmonės akcijų turėtojų teisinė pareiga susilaikyti ar imtis atitinkamų veiksmų būnant teisiniame santykiyje su pačiu juridiniu asmeniu, jo valdymo organais ir kitais akcininkais, bei trečiaisiais asmenimis, priimant esminius sprendimus dėl bendrovės veiklos, šitaip siekiant užtikrinti stabilią bendrovės veiklą ir pelno nešimą akcininkams. Taip pat ir laiku atlikti atitinkamus veiksmus dėl bendrovės restruktūrizavimo ar likvidavimo klausimų, siekiant maksimaliai sumažinti nuostolius įmonės dalininkams ir tretiesiems asmenims.

2. Bendrosios akcininkų pareigos santykiyje su bendrove ir kitais akcininkais lemia, kad akcininkai turi pareigą elgtis sąžiningai ir protingai prisidėdami prie bendrovės valdymo, taip pat akcininkams kyla minimali lojalumo pareiga bendrovei ir kitiems akcininkams. Minimos pareigos nėra priskirtinos prie fiduciarinių pareigų, kadangi neturi patikėjimo veiksmo turinio. Dėl šios priežasties lojalumo ir sąžiningumo pareigos yra daug labiau varžančios bendrovės valdymo organų narių veiksmų laisvę, nei pačių akcininkų veiksmus, kadangi būtent akcininkai perleido dalį savo ar visuotinio akcininkų susirinkimo funkcijų bendrovės valdymo organams.

3. Akcininkų pareiga inicijuoti bendrovės bankroto procedūrą esant įmonės nemokumui priklauso nuo to, kuris teisinis gėris yra labiausiai saugomas teisiniu reguliavimu. Jei prioritetas gėris yra kreditorių interesų ir skolinių reikalavimų apsauga, tuomet akcininkams bus nustatyta pareiga būti vieniems iš subjektų, kurie turi galimybes pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo. Jei didesnė teisinė apsauga ir dėmesys yra skiriami bendrovių akcininkams, tuomet akcininkai neturės pareigos inicijuoti šią procedūrą, bet bus subjektai, kurie turės šią teisę šalia bendrovės kreditorių ar kitų trečiųjų asmenų, kurie konkrečiai yra nustatyti atitinkamuose įstatymuose. Autoriaus nuomone, akcininkų pareiga inicijuoti bankroto procesą yra aktuali ir svarbi trečiųjų asmenų interesų ir teisių apsaugai ir turi būti taikoma bankroto procedūrose.

5. LITERATŪROS ŠARAŠAS

1. NORMINIAI TEISĖS AKTAI.

Tarptautiniai teisės aktai.

1. Bendrovės valdysenos principų sąrašas. Iš *OECD Principles of Corporate Governance*. [interaktyvus]. Paris: OECD Publications Service, 2004. [žiūrėta 2017 m. kovo 8 d.]. <<http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/2615021e.pdf?expires=1488999335&id=id&accname=guest&checksum=3F3C3059407C93CF64BD2F0B45099869>>

Lietuvos Respublikos teisės aktai.

2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2000, nr. 74-2262.

3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2000, nr. 64-1914.

4. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 200, nr. 2015-19282.

5. Lietuvos Respublikos Įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 86-4529.

6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997-06-17. Nr. 64-1500.

7. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. *Lietuvos aidas*. 1990-05-16. Nr. 3-0

8. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1925. Nr. 179.

Užsienio valstybių teisės aktai.

9. Financial Reporting Council of United Kingdom. *The United Kingdom Corporate Governance Code*. September 2012. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą < <https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-September-2012.aspx>>.

10. United Kingdom Enterprise Act 2002. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą < http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/40/pdfs/ukpga_20020040_en.pdf>.

11. Australijos bendrovių įstatymas. Oficialus pavadinimas: An Act to make provision in relation to corporations and financial products and services, and for other

purposes. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga internetu <
http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/ca2001172/>

12. Latvijas Republikas Maksātspējas likums. *Latvijas Vestnēsis*. Nr. 124 (4316),

13. Lietuvos Tarybų Sąjungos Respublikos civilinis kodeksas. *LTSR įstatymų savadas*. 1964-07-07.

14. Suomijos Respublikos bankroto įstatymas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą <
<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040120.pdf>>.

2. SPECIALIOJI LITERATŪRA.

Monografijos ir vadovėliai.

15. AVIŽA, S., *et al.*, *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis.*, Vilnius: Justitia, 2009.

16. BAKANAS, A., *et al.*, *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys.*, Vilnius: Justitia, 2002.

17. BAKANAS, A., *et al.*, *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos.*, Vilnius: Justitia, 2001.

18. CADMAN, J. *Shareholders' agreements. Fourth edition*. London: Sweet & Maxwell Limited. 2004.

19. FERRARINI, G., *et al.* *Reforming Company and Takeover Law in Europe*. United Kingdom: Oxford University press. 2004.,

20. GROOT, de C., *Corporate Governance as a Limited Legal Concept*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009.

21. GRUNDMANN, S., *European Company Law. Organization, Finance and Capital Markets*. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia. 2012.

22. HOPT, K., WYMEERSCH, E. *Capital markets and company law*. Oxford: University press. 2005.

23. KAVALNĖ, S., *et al.* *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia. 2009.

24. MIKELĖNAS V., *Prievolių teisė. Pirmoji dalis.*, Vilnius: Justitia, 2002.

25. MILIAUSKAS, P. *Company law aspects of shareholders' agreements in listed companies: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014.

Straipsniai periodiniuose leidiniuose.

26. DIDŽIULIS, L. *Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija*. Vilnius: Teisė, 2014. 91 tomas.

Straipsniai iš vienkartinių leidinių.

27. ANABTAWI, I., STOUT, L., *Fiduciary Duties for Activist Shareholders*. [Interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą <<https://www.jstor.org/stable/pdf/40040386.pdf>>

28. BECHT, M.; BOLTON, P.; ROELL, A., *Corporate governance and control*. [Interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=343461>.

29. CHEFFINS, Brian R. *The History of Corporate Governance* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą <<http://ssrn.com/abstract=1975404>>

3. TEISMŲ PRAKTIKA

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pramogų pasaulis“ v. N. G. Ir E. G., Nr. 3k-3-36-701/2017.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Virtualios pramogos“ v. A. Š., R. Š., J. Š., A. Š., Ž. D., M. B., Nr. 3k-3-485-421/2016.

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Miesto tvarka“, atstovaujama bankroto administratorės UAB „Verslo valdymo kompanijos“ v. UAB „Klaipėdos miesto tvarka“, Nr. 3k-3-326-695/2016.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Creditum“ v. G. Z., Nr. 3k-3-665-969/2015

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Minvesta“ v. L. N. ir M. N., Nr. 3k-3-429-313/2015.

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. UAB „Statybų kryptis“, V. G., A. J., nr. 3k-3-389/2014.

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Rita“ v. R. G., I. D., D. Š., Nr. 3K-3-321/2014.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Taurus – Ekspres“ v. K. N., Vokietijos UAB „Transdelta“, nr. 3k-3/283/2014.

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Sanvalda“ bankroto administratorius v. V.V., P.Č., Nr. 3k-3-252/2014.

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G., nr. 3k-7-124/2014.

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje D.J. v. R.C., Nr. 3k-3-525/2013.

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje V.S. v. B.V., Nr. 3k-3-190/2013.

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3k-3-18/2012.

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „SEVEN Entertainment“ v. Klaipėdos miesto savivaldybės administracija, nr. 3k-3-350/2010.

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje G. P. v. Lietuvos ir Italijos UAB „Lavestina“, nr. 3k-3-386/2006.

Lietuvos Apeliacinio Teismo praktika.

45. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pirmoji investicija v. UAB „Energesman“ ir D.M., Nr. e2-1793-186/2016.

46. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2016 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „NTG Lithuania“ v. UAB „Spindulio spaustuvė“, Nr. 2-1733-798/2016.

47. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Verantas“ v. UAB „Medicinos bankas“, Nr. 2-758-370/2016.

4. TRAVAUX PREPARATOIRES

48. The European Model Company Act (EMCA). Draft 2015. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento apžvalga dėl bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Pritarta 2016 m. lapkričio 23 d. Civilinių bylų skyriaus teisėjų pasitarime.

50. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. 2004 m. gegužės 19 d. publikacija apie Lietuvos įmonių teisės aktų sistemą. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą <http://www.infolex.lt/portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=44&str=9976>.

51. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. Europos Sąjungos bendrovių teisės apžvalga. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą <<https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/imoniu-teise/europos-sajungos-bendroviu-teise>>.

52. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaita. *Įmonių restruktūrizavimo proceso valdymas*. 2015 m. spalio 2 d., Nr. VA-P-20-15-14.

5. ELEKTRONINIAI DOKUMENTAI (KITA PRAKTINĖ MEDŽIAGA):

53. Thomson Reuters Practical Law. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga internetu <[https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/qacompare/report/country/075a742ba40b459a8c58174973d95cea?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)#/report/Mexico](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/qacompare/report/country/075a742ba40b459a8c58174973d95cea?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)#/report/Mexico)>.

54. Thomson Reuters Practical Law. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga internetu <
[https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/qacompare/report/country/075a742ba40b459a8c58174973d95cea?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)#/report/United%20States](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/qacompare/report/country/075a742ba40b459a8c58174973d95cea?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)#/report/United%20States)>.

6. SANTRAUKA

Akcininkų pareigos valdant bendroves: lyginamieji teisiniai aspektai.

Siekiant įvykdyti bendrovei keliamus uždavinius ir tikslus yra būtinas tinkamas santykių tarp bendrovės organų teisinis reguliavimas. Teisinių pareigų ir teisių pusiausvyrą yra esminis dalykas produktyviam ir efektyviam bendrovės valdymui. Todėl šiame rašto darbe yra aptariama vis dar besiformuojanti bendrovės valdymo samprata ir esminės akcininkų pareigos valdant bendroves – visuotinio akcininkų susirinkimo pareiga skirti ir rinkti bendrovės valdymo organus ir akcininkų pareiga inicijuoti bendrovės bankroto bylos procedūrą esant įmonės nemokumui.

Lyginant šias akcininkų pareigas su kitų valstybių teisinėmis sistemomis ir kitų bendrovės valdymo organų fiduciarinėmis pareigomis bendrovei bei akcininkams, darytina išvada, kad Lietuvos teisinėje sistemoje bendrovės kreditorių skoliniai reikalavimai yra labiau saugomas teisinis gėris, nei akcininkų teisės. Taip pat ir tai, kad akcininkai turi atitinkamas bendrąsias pareigas prieš pačią bendrovę ir kitus akcininkus – pareigą sprendimus priimti sąžiningai bei protingai, taip ir pareigą būti lojaliems.

7. SUMMARY

Shareholders' Responsibilities in Governing Companies: Comparative Legal Aspects

In order to meet company's goals, it is important to maintain a legal system which supports suitable relationships among corporate bodies. Legal obligations and its balance is a key to the productive and efficient governance of a company. Hence, this paper analyzes the essence of management in an emerging company and shareholder duties within. Main shareholder duties include initiating company's bankruptcy case at the presence of insolvency; as well as, gathering general meetings and electing additional corporate bodies.

A conclusion was drawn that shareholder obligation and fiduciary duties to a company vary greatly among different countries. In this case, the rights of creditors and their statutory demands are given greater importance and protection in Lithuania's legal system in comparison to shareholders' rights. What is more, shareholders bear general obligations to the company and other shareholders which include remaining loyal while making important decisions.